

TÜRKİYE’NİN İLK İSTİHDAM KURUMU: İŞ DAİRESİ (1936-1939)

TÜRKİYE’S FIRST EMPLOYMENT INSTITUTION: LABOR DEPARTMENT
(1936-1939)

Sadık BAŞKAYA*

Yüksek Lisans Öğrencisi, Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü, Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi

Ahmet ELİBOL

Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü

Öz: Günümüzde kısa adı “İŞKUR” olan “Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü”, 5 Temmuz 2003 tarihinde bu ismi almıştır. 1946-2003 yılları arasında ise “İş ve İşçi Bulma Kurumu” olarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Genel olarak, 1946 öncesindeki dönem hakkında pek bilgi bulunmamaktadır. 1946 öncesi dönem, ülkemizin istihdam kurumları için bir “karanlık dönem” olarak kabul edilebilir. Bu durumu kısmen haklı çıkartacak birtakım nedenler vardır. Çalışma Bakanlığı’nın 22.06.1945’de kurulmuş olması akıllara bu tarihin bir milat olduğu fikrini getirmektedir. Çalışmanın çıkış noktası tam da bu düşünce olmuştur. Oysa 1936’da yürürlüğe konulan 3008 sayılı İş Kanunu ile birlikte istihdam alanında kamu otoritesinin kurulması kararlaştırıldı. Bu çalışmanın amacı; İŞKUR’un pek de bilinmeyen 1946 öncesi tarihine ışık tutmak, Darülmesai’den başlayarak ülkemizin ilk istihdam kurumu olarak isimlendirebileceğimiz, İş Dairesi’nin (1936-1939) 3 yıllık kısa yaşamını; dönemin birincil kaynaklarını (gazeteler, kanuni düzenlemeler vb.) kronolojik olarak ele almak ve bilimsel yöntemlerle incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Darülmesai, İş Dairesi, 3008 sayılı İş Kanunu, İŞKUR.

Abstract: The institution currently known as the “Turkish Employment Agency General Directorate” (commonly referred to as İŞKUR) officially adopted this name on July 5, 2003. Between 1946 and 2003, it operated under the name “Employment and Labour Exchange Agency.” In general, there is limited information available about the period prior to 1946, which is often regarded as a “dark period” in the history of employment institutions in Turkey. There are several reasons that partially justify this characterization. The establishment of the Ministry of Labour on June 22, 1945, gives rise to the perception that this date marks a turning point. This study originates precisely from this idea. However, the enactment of Labour Law No. 3008 in 1936 had already laid the foundation for the establishment of public authority in the field of employment. The aim of this study is to shed light on the largely unknown pre-1946 history of İŞKUR. It examines the brief three-year existence (1936-1939) of the Employment Office, which can be considered the first public employment institution in Turkey, starting with Darülmesai. The study adopts a chronological approach to primary sources from the period (such as newspapers and legal regulations) and analyzes them using scientific methods.

Keywords: Darülmesai, Employment Office (İş Dairesi), Labour Law No. 3008, Directorate of Economy, İŞKUR.

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi/Received: 08 Mayıs 2025

Kabul Tarihi/Accepted: 27 Mayıs 2025

Yayın Tarihi/Publication: Haziran 2025

Künye: Başkaya, S. ve Elibol, A. (2025). “Türkiye’nin İlk İstihdam Kurumu: İş Dairesi (1936-1939)”. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), s. 53-97.

DOI: <https://doi.org/10.58640/asyar.1695009>

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

E-Mail: sbaskaya044@gmail.com

ahmet.elibol@hbv.edu.tr

Content of this journal is licensed under a
Creative Commons Attribution-Noncommercial
4.0 International License.

1. OSMANLI'DA İŞ HAYATINA YÖNELİK DÜZENLEMELER (1865 - 1909)

Osmanlı Devleti, Avrupa'nın yaşadığı sanayi devrimini tam manasıyla yaşamamıştır. Daha çok mülkiyeti devlete ait olan fabrikalarda modern üretime rastlanmaktadır (Güzel, 2012, s. 171). Osmanlı Devleti'nde çalışma hayatına dönük kanuni düzenlemelerin olmadığı düşünülmemelidir. 1865'te maden işçilerine yönelik ilk düzenleme "Dilaver Paşa Nizamnamesidir." Ereğli kömür havzasında çalışan işçilerin ücretlerini ve iş sürelerini (günlük 10 saat) düzenliyordu (Civan, 2025).

1869'da çıkarılan "Maadin Nizamnamesi" ile ilk kez işçi sağlığı ve iş güvenliği konularında düzenlemeler yapılmıştır. 1868-1876 yıllarında Ahmet Cevdet Paşa'nın reisliğinde hazırlanan "Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye'de" işçinin bedenî çalışması, "nefsini kiraya veren" olarak tanımlamıştır (Güzel, 2012, s. 172).

II. Meşrutiyet'in ilanından iki ay sonra 8.10.1908 tarihinde "Ta'til-i Eşgâl Cemiyetleri Hakkında Kanûn-ı Muvakkat" hazırlandı. 1909'da yapılan tâdillerden mezkûr kanûn-ı muvakkatta (geçici kanun) birtakım değişikliklere uğradı. Nihayet 1909'da "Ta'til-i Eşgâl Kanunu" kabul edildi. Bu kanun, 08.06.1936'da kabul edilen 148 maddelik "İş Kanunu'na" kadar yürürlükte kaldı (Doğan, 2018, s. 271-272).

1.1. Dârûlmesâiler

Türkçe'ye Arapça'dan geçmiş olan "dâr" kelimesi Kâmûs-ı Türkî'de "mesken, mahal" (Samî, 2014, s. 468) anlamı içermektedir. Yine aynı kaynakta "mesâî" kelimesi, "çalışmalar, çabalamalar" (Samî, 2014, s. 1030) manasına gelmektedir. Buna göre "Dârûlmesâî" kelimesinin "iş yurdu, çalışma alanı" gibi bir anlamı olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak Alman akademisyen Walther Penck bu kurumları "enstitü" olarak isimlendirmektedir (Kadioğlu, 2007, s. 5).

1924 tarihli İstanbul Darülfünunu'nun Şahsiyet-i Hükmiyesi Hakkında Kanun'un kabulünden sonra Fen Fakültesinde yapılan düzenlemelerin içerisinde bir de "Dârûlmesâî Talimatnamesi" hazırlanmıştır. Talimatname incelendiğinde, dârûlmesâî kelimesinin "laboratuvar" yerine kullanıldığı görülmektedir (Etker, 2011, s. 101).

Dönemin kaynakları incelendiğinde yukarıda sayılan her iki kullanıma da rastlanılmaktadır. Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan Hicri 1334-1335-1336 ve 1341 (Miladi: 1916-1917 ve 1922) yıllarına ait evraklarda dârûlmesâî kelimesinin günümüzdeki laboratuvar ve enstitü yerine kullanıldığı görülmektedir. Kısa adı TÜİK olan Türkiye İstatistik Kurumu'nun Osmanlı'daki ilk hâli diyebileceğimiz "İhsaiyyat Dârûlmesâisi" bir enstitü görevi üstlenip istatistiki veriler tutmuştur. Yine Beyoğlu'nda faaliyet gösteren Hukuk Fakültesi muallimleri için kurulan bir dârûlmesâinin varlığını da arşiv

belgelerinde görülmektedir. 1341 (1922) tarihli bir evrakta geçen “Dârülfünun-ı Osmâni Kimya-yı sînâi ve dârülmesâisinde tesis edilmiş olan tahlilhânesinde...” ibareden buranın bir laboratuvar olarak da işlev gördüğü anlaşılmaktadır.

2. İŞ DAİRESİ

Çalışma hayatının en önemli aktörü olacak ve istihdam sahasında kamu otoritesini tesis edecek olan “İş ve İşçi Bulma Kurumu’nun” kuruluş sürecine kadarki süreç pek bilinmemektedir. Oysa bu dönem sağlıklı doğmuş bir bireyin anne rahminde geçirdiği sürece benzemektedir.

Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk istihdam kurumu olarak isimlendirilebilecek, İş Dairesi 1936’da kurulup 1939’da görevini “Mıntaka İktisat Müdürlüğü’ne” devredip lağvolmuştur. (Haber, 04.06.1939)

Bu kapsamda, Kurumun 3 yıllık kısa tarihinin incelenmesine yönelik bu çalışma da İş Dairesi’nin kısa yaşamı kronolojik olarak incelenecektir ¹. İncelemenin zaman dilimi 1936-1939 seneleri; veri tabanı, İş Dairesi’ne dair kanuni düzenlemeler ve dönemin gazetelerdir.

2.1. Cumhuriyet’in İlk Yılları (1921 – 30 Haziran 1936)

Cumhuriyetin ilanından önce 1921’de Büyük Millet Meclisi’nde (henüz TBMM değil) yapılan görüşmeler sonucunda bazı işkollarında çalışan işçiler için özel kanunlar çıkartılması kararına varılmıştı. Aynı yıl çıkarılan “maden işçileri kanunu” bu durumun bir örneğidir. 1924’de ise genel bir iş kanunu çıkartılması çalışmalarına başlandı. Hepsisi layiha (kanun taslağı) aşamasında kalsa da 1924’de “Mesai Kanunu Layihası”, 1927’de “İş Kanunu Layihası”, 1929’da aynı isimle “İş Kanunu Layihası” ve 1932’de “İş Kanunu Tasarısı” hazırlandı.

27.01.1936’da İş Kanunu’nda bir takım değişikliğe gidileceğine dair haberler gazetelerde neşredildi. İş saatlerine dair hükümler ve iş cetvelleri yeniden düzenlenecekti. O tarihte henüz taslak aşamasında olan değişiklikle “iş kazası” ve “sigortalar” konusuna da el atılıyordu. Ayrıca “hastalık ve ölüm halindeki sigortalar” içinde özel kanunların yapılacağına dair gazetelerde müjde veriliyordu (Son Posta, 27.01.1936).

10.04.1936 tarihli Cumhuriyet gazetesi, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Profesörü Ali Fuad (Başgil) Beyin, iş hukuku ile ilgili verdiği bir konferansı haberleştirmişti. Bu habere göre Prof. Ali Fuad Bey, yepyeni bir “İş Nizâmı” hazırlandığını bildiriyordu. Henüz layiha aşamasında olan çalışmaların kanunlaşması durumunda “İş Bulma İdârelerinin” kurulacağını, grev ve lokavtla ilgili düzenlemeler olacağını söylemişti. Ayrıca Mecelle’yi de eleştiren Ali Fuad Bey, Mecelle’de geçen “icâre-i

¹ Bu çalışmanın başlatılmasındaki teşvikinden dolayı İŞKUR Genel Müdürü Sayın Samet Güneş’e teşekkür ederiz.

âdemi” tabirini sertçe tenkit ediyordu². Bu ifadenin yerine yeni kanunda “iş akdi” tabirinin kullanılacağını söylüyordu. Yeni kanunla; İş akdi, işçi ve işveren münasebetleri gibi konuların çözüleceğini ve nizamla konulacağını anlatıyordu (Cumhuriyet, 10.04.1936). Bu dönemde dış siyaset savaş ağırlıklı bir gündeme sahipti³. Ancak gelişmeler sadece askeri sahada değildi. İş hayatında da karışık bir vaziyet vardı. Mesela, Mayıs 1936’da ABD’de 46.000 (Ulus, 30.05.1936), Paris’te ise 100.000 işçi (Yeni Asır, 31.05.1936) greve gitmişti. Bu olağanüstü dönemde ise Türkiye’nin, iş hukuku alanındaki eksiklikleri tespit ederek bu alandaki sorunları kalıcı çözüme kavuşturmak istediği anlaşıyordu.

Nihayet 08.06.1936’da toplantıya katılan vekillerin oy birliği ile “3008 sayılı İş Kanunu” kabul edildi. 15 Haziran’da Resmi Gazete ’de yayımlandı. 148 maddelik kanunun 146. Maddesi gereğince bir yıl sonra yürürlüğe girecekti. Kanunun 62. ve 63. Maddelerinde ise “İş ve İşçi Bulma Teşkilatı’na” ilişkin hükümleri ise üç yıl sonra yürürlüğe girecekti (Güzel, 2012, s. 176).

Kanunun kabul edildiğine dair haberler 9 Haziran’da gazetelerin ilk sayfalarında kendine genişçe yer buldu. (Cumhuriyet, 09.06.1936).

15.06.1936 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanan 3008 sayılı İş Kanunu’nun Dördüncü Fasil’in 63. Maddesinde işçilerin elverişli oldukları işlere yerleştirilmesi ve çeşitli işler için elverişli işçiler bulunmasına “tavassut hususlarının tanzimi” bir kamu görevi (amme hizmeti) olarak kabul ediliyor ve sorumluluk devlete veriliyordu. Madde de geçen “tavassut” kelimesi “aracılık etmek” anlamına geliyordu (TDK, 2025). Yani iş ve işçi bulma hususunda, Devlet aracılık edecekti (Resmi Gazete, 1936, s. 6629). Aynı madde de iş ve işçi bulma hizmetinin İktisat Vekâleti ’ne bağlı olarak yürütüleceği, ihtiyaç duyulan muhtelif şehir ve kasabalarda şubeler tesis edileceği de bildiriliyordu. İhtiyaç duyulan bütçe için hem genel bütçeden (Devlet Umumî Bütçesi) bir kalem (meblağ) hem de yerel yönetimlerden iştirak hisseleri tahsis edileceği hükme bağlanıyordu (Resmi Gazete, 1936, s. 6629). Buradan şunu da anlıyoruz ki, o tarihte henüz bir “Çalışma Bakanlığı” yok. Süreç İktisat Vekâleti, uhdesinde sürdürülecekti. 64. Madde de, iş ve işçi bulma teşkilatının görevleri sayılıyordu. Bu görevler; işler hakkında bilgi toplama, iş arz ve taleplerini bir düzene (intizama) sokma, işverenlerle işçileri gösteren cetvelleri hazırlayıp ilan etme, kalifiye işçi yetişmesi için gerekli tedbirler üzerinde faaliyette bulunma, iş sözleşmelerinin

---

2 Cumhuriyet (10.4.1936), “Türkiye’de İşçi Nizamı Modern ve yeni bir hukuk meydana getiriliyor), s.7. “Ali Fuad Bey, eski tabirin; “alelade bir konut kiralınması ya da “hayvan kiralınmasıyla bir işçinin kiralınmasının aynı görüldüğünü ve bu durumun akıllara köleliği getirdiğini” ifade ediyordu,”

3 1936 yılında dış siyaset çok karışık. İtalya, Habeşistan’ı işgal etmeyle uğraşıyordu. Almanya’da Hitler, İtalya’da Mussolini iktidardaydı. Rusya, Çin ve Japonya’da karışık bir vaziyetteydi. Locarno Antlaşmalarıyla bir müddet barış ortamı yaşayan Avrupa’da aşikâr bir şekilde savaş hazırlıkları vardı. İngiltere savaş gemileri yaptırırken Amerika da gündemi yakından takip ediyordu. Gazetelerde ilk sayfalardan verilen “harp mecmuaları” gün be gün süreçten haberdar ediyordu.

imzalanmasına aracı olmaktadır ve bu hizmetlerden herhangi bir ücret alınmayacaktır (Resmi Gazete, 1936, s. 6629).

Kanun'da dikkat çeken bir konu da iş ve işçi güvenliği ile ilgili bölümdür. Buna göre:

“Ve işçi ücretlerinin temevvüçlerini takib ve geçim şartlarındaki pahalılığa göre mukayese ederek içtimâî sıkıntılarının önüne geçecek umumî yahut bir mıntaka veya belediye çevresine aid tedbirleri tesbit ve bunların tatbiki çarelerine tevessül etmek...” (Resmi Gazete, 1936, s. 6629)

‘İşçilerin yegâne dayanağı’(Akşam, 04.08.1936) olarak tanımlanan İş Kanunu sayesinde işçi ücretlerinde yaşanabilecek dalgalanmalar takip edilecek, işçilerin geçim sıkıntısına düşmesi engellenecekti. Bu durumu sağlamak için gerekirse yerel yönetimlerle koordineli olarak çalışmalar yapılacak ve ya aracı olunacaktı. Aslında günümüzdeki “Asgarî Ücret Tespit Komisyonu’nun” yaptığı işe benzer bir görev yükleniyordu. Bölgesel olarak asgari ücret tespitinin yapılması da bu teşkilatının görevleri arasında sayılıyordu. Ücretlerin işçi ve işin olduğu mahallerin ekonomik gerçekliklerine göre tespit edilmesi isteniyordu. Kanunun son paragrafında ise bu görevlerin yerine getirilebilmesi için ihtiyaca göre “nizamname ile tayin edilir” hükmü yazılıdır. Bu Kanun günümüzde serbest olan “özel istihdam bürolarının” faaliyetlerine müsaade etmiyordu. Bu durumu 65. Madde’nin A bendinde geçen “işçilere iş ve işlere işçi bulmak üzere, kazanç kasdile hususi idarehane açılması yasaktır” ibaresinden anlıyoruz (Resmi Gazete, 1936, s. 6629). Ancak kanundan önce açılmış aracı kurumların üç yıl kadar da açık kalmasına müsaade edilirken, fazla kâr etmek ya da iş hayatı ile işçilerin menfaatlerine aykırı çalışma yapan aracı kurumların ise derhal kapatılabilmesinin de imkânı vardı. Halihazırda faaliyette olan aracı işletmelere, resmi evrak düzenlenerek izinlerinin de resmiyet kazandırılması sağlanırken, bu aracı kurumların denetimi de devlete verilmekteydi (Resmi Gazete, 1936, s. 6630). 69. Madde ise; işverenlerin, işçi ihtiyaçlarını ve işçilerin vasıflarına dair teknik detayları bildirmelerini mecbur kılıyordu. İşçilerin de bir işe başvurmadan önce idareye başvurarak “işçi karneleri” almalarını şart koşuyordu. 71. Madde de ise iş ve işçi bulma teşkilatının aracılığı ile iş bulmuş işçinin çalışacağı yere giderken, yanında resmi evraklarını göstermesi şartıyla, kamuya ait (toplu taşıma) araçlarda (bilet ücretlerinde) yüzde 50 indirim yapılması da kanunlaştırılıyordu (Resmi Gazete, 1936, s. 6630).

Kanunun “muvakkat” dokuzuncu faslının altındaki 141. Madde de İktisat Vekâleti’ne bağlı bir “İş Dairesi” kurulacağı belirtiliyordu. Kadrolar ve görev tanımlarına dair bir kanun taslağının “en geç İş Kanunu’nun ikinci mer’iyet yılı içinde...” yani kanunun yürürlüğe giriş tarihinin ikinci yılında meclise sunulacağı bildiriliyordu. 143. Madde de ise İş Dairesi için İktisat Vekâleti bütçesine 100.000 Liralık tahsisat

konulduğu ancak Teşkilat Kanununun çıkmasıyla esas bütçesinin belli olacağı bildiriliyordu⁴.

Raporlama ve denetim görevi de bulunan İş Dairesi'nin göreve başlamasıyla "İş ve İşçiler Bürosu 'da" mülga oluyordu (Madde 145). İş ve İşçiler Bürosu, ilk kez 1934'de gündeme getirilmişti (Cumhuriyet, 07.01.1934). 1935'de ise İktisat Vekili Celal Bayar, bu büroların kurulduğunu iftiharla söylemişti (Tan, 17.05.1935). 1936'da ise bürolar İş Dairesi'ne devrolunuyordu.

Onuncu fasılda ise kanunun bir yıl sonra, 64. ve 65. Maddelerinin ise üç yıl sonra yürürlüğe gireceği hükme bağlanıyordu. Yine kanunun yürürlüğe girmesiyle, önceden çıkarılmış olan 1325 tarihli "Ta'tili Eşgal Kaununun" ve "Ereğli havza-i fahmiyesi amelesi" hakkındaki kanunun, İş Kanunu'na muhalif hükümleri de mülga oluyordu (Madde 147).

2.2. İlk Girişimler (1 Temmuz - 31 Aralık 1936)

04.01.1936 tarihli "Haber" gazetesinin ikinci sayfasındaki metinden, Enis Behiç (Koryürek) Bey'in⁵, İş Dairesi reisliğine getirildiğinin anlıyoruz (Haber, 04.08.1936).

İşçi Bulma Teşkilatı'nın 1937'de faaliyete geçeceği ve 100.000 Liralık bir bütçeyle finanse edileceği, İş Dairesi bürolarının ise Teşrinievvel'in (Ekim) ilk gününden itibaren oluşturulacağı belirtiliyordu. İşçi faaliyetlerine göre bölgeler ayrımı yapılacaktı. Bu bölgelere bir başmüfettiş, yeteri kadar da müfettiş tayin olacağı anlaşılıyordu. Atananların hukuki durumlarının İş Kanununa göre yapılacağı da metinde ifade ediliyordu. Ayrıca en az 10 işçinin çalıştığı işyerlerinin tespiti için kamu kurumlarının da gerekli yardımı göstereceği ve fikri hususlarla ilgili eksikliklerin gelecek sene yeni bir kanun çıkarılarak giderileceğinden de bahsediliyordu (Haber, 04.08.1936).

---

4 TCMB, (1951), "1950 Ondokuzuncu Hesap Yılı Hakkında İdare Meclisi ve Denetçiler Raporlarıyla Bilânço ve Kâr ve Zarar Hesabı", s. 35. 1936'da 1 Reşat altını (6,61519 safi gram altını muhtevirdir) 973 Kuruş'tur. Bu veriden yola çıkılarak, (973/6,61519) 1 gram altının 147,0857 Kuruş'a tekabül ettiği görülmektedir. 100 Kuruş 1 Lira'ya tekabül eder. 1 Kuruş ise 40 Para'dır. Günlük gazetelerin satış fiyatı 4 ve 5 Kuruş aralığında değişmekteydi.

5 Kazım Çandar, (2015) "Enis Behiç Koryürek'in harp edebiyatı konulu şiirleri üzerine bir inceleme" s.16. İş Dairesi Reisi Enis Behiç Bey, "Koryürek" soyadını alıncaya değin gazetelerde yalnızca ismiyle zikredilmiştir. 27.02.1893 İstanbul doğumlu olan Enis Behiç Beyin çocukluğu Makedonya'da geçmiştir. 1909'da İstanbul'a döner ve 1910'da son sınıfını okuduğu İstanbul Sultanisi'ni birincilikle bitirir. 1913'de Mülkiye Mektebinden yine birincilikle mezun olur. Memuriyete Hariciyeci olarak başlar ve Bükreş ile Budapeşte'de görevler yapar. Edirne Vilayeti Hukuk İşleri Müdürlüğü, Edirne Lisesi Edebiyat ve Fransızca öğretmenliği, Başbakanlık Yüksek İktisat Meclisi Umûmî Kâtipliği (1930-1936) görevlerinde bulunur. 43 yaşındayken İş Dairesi Reisliği'ne atanır. Ömrünün son yıllarını sıkıntı içerisinde geçirdiği bilinen Enis Behiç Bey, 56 yaşında vefat eder. Bürokrat kimliğinin yanı sıra şair olan Enis Behiç Bey, "Beş hececiler" olarak bilinen ekolün "hecenin beş şairinden biri" olarak tanınmıştır. Bu makalede, 1942'de Çalışma Bakanlığı Müsteşarı olduğu yönünde bilgi bulunmaktadır. Ancak Çalışma Bakanlığı resmi internet sitesinde Bakanlığın, 07.06.1945'de kurulduğu yazılıdır. Yine Bakanlık sitesinde Enis Bey'in, 30.06.1945 - 30.01.1946 arası görev yaptığı da bildiriliyor.

Enis Behiç Bey'in basında yer alan hazırlık programına göre Ağustos ayında Ankara'dan İstanbul'a gelmişti. Buradan önce Samsun'a sonrasında Karadeniz'in diğer mıntıkalarına gitmişti. İstanbul'a döndükten sonra Ege Bölgesi'ne geçmiş ve incelemelerde bulunmuştu. İlk teşkilatlanma, bölge müdürlükleri ve bağlı diğer müdürlükler şeklindedir. Başmüfettişlerin bulunduğu bölge müdürlükleri; Ankara, İstanbul, Samsun, Adana, Afyon ve Ege (İzmir) mıntıkalarıydı. Bağlı diğer müdürlüklerde ise müfettişler görevlendirilecekti.

Enis Behiç Bey, Eylül ayının ilk günü Karadeniz seyahatini tamamlayıp son durağı Zonguldak'tan çıkarak İstanbul'a gelmiştir. Yaklaşık bir ay süren Karadeniz seyahatinde Valilerde dâhil olmak üzere hem devlet ricaliyle hem de işçi ve işverenlerle görüşmüştü. Sorunların çözüm yolları tetkik edilmişti. Ayrıca "İşçi Bulma Teşkilatı'nın" Karadeniz yapılanması üzerinde çalışılan konulardandır (Haber, 01.09.1936). Karadeniz'de Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Kastamonu ve Zonguldak ziyaret edilmişti. 1 Eylül'de İstanbul'a gelen Enis Behiç Bey, 2 Eylül'de Ticaret Odası'nda tertip edilen toplantıya katılmış ve İş Dairesi memurlarıyla görüşmüştü (Haber, 02.09.1936). 5 Eylül günü İstanbul Ticaret Odası'nda üç buçuk saat süren bir toplantıya katılmıştır. Bu toplantıya; berberler, garsonlar, marangozlar gibi geniş bir işçi grubu katılmıştır. Katılımcılara; "beni bir arkadaşınız olarak görünüz" diyerek "sert bürokrat" tipinin aksine samimi bir yaklaşım sergilemiştir. İşçilerden ücretlerinin eksik ödendiği yönünde şikâyetler olmuştur. İş Kanunu'nu gerekçe gösteren bazı işverenlerin daha az ücret ödemek için ya fazla mesai yaptırdığı ya da günlük ödeme yapıyorken saat başı ödeme yapmaya başladıklarından şikâyet edilmiştir. Görüşülen diğer sorunlar ise evli çalışanların işten çıkarılıp yerlerine bekârların çalıştırılması, uzun mesai süreleri, yemekhanenin olmaması ve sigorta konusuydu (Kurun, 06.09.1936).

Yüz civarı işçi temsilcisinin katıldığı toplantının kapanışında Enis Behiç Bey; "İmtiyazsız bir milletiz. Hükûmetimiz Halk hükûmetidir. Doğrulukla vicdanlı çalışırsanız iş kanunun maddeleri sizin için hakkınızı korumak için bir kılıç olur" demiştir (Haber, 06.09.1936). Toplantıda, işverenlerinden şikâyet eden 27 işçinin müracaatları el'an alınmış ve İstanbul bürosu şefi Haluk (Belson) Bey tarafından takip edileceği de basında yer bulmuştu. Enis Behiç Bey bu toplantıdan sonra Bursa'ya hareket etmişti (Haber, 08.09.1936).

Bursa'dan İstanbul'a dönen Enis Behiç Bey, 19 Eylül'de İzmir'e hareket ediyordu (Son Posta, 19.09.1936). 22 Eylül'de İzmir Ticaret Odası'nda bir toplantı yapılmış ve öncekiler gibi kamuoyunda da basında da dikkatleri üzerine çekmişti (Yeni Asır, 22.09.1936). İzmir'den sonra Ödemiş ve Tire'deki sanayi kuruluşlarını da gezip 26 Eylül'de İzmir'e dönmüş ve çalışmalarına devam etmişti. (Yeni Asır, 26.09.1936) İzmir'deki çalışmalar İş Dairesi'ne yeni bir sorun çıkarmaktaydı. İncir işçileri, "baladur" denilen (tarım aracı) kimselerden şikâyet ediyordu. Bu araçların çalışmadan para kazandıklarını üstelik onların günlük

kazancının işçinin yevmiyesinden fazla olduğunu söylüyorlardı. Enis Behiç Bey ise bu durumu “Orta çağdan arta kalan bu sınıfı (İş Kanunu) ortadan kaldırmaktadır” diyerek dışlamıştır. Bu günlerde İş Kanunu’nun tercümesinin ve kanuna istinaden çıkacak talimatnamelerin de Akvam Cemiyeti’ndeki⁶ İş Federasyonu’na sunulacağı bildiriliyordu (Son Posta, 27.09.1936). Böylelikle İş Dairesi, uluslararası bir kimlik kazanıyordu.

İş Dairesi, 3008 sayılı İş Kanunu’nun Dokuzuncu Teşkilat Faslının 141, 142 ve 143. Maddelerine göre kuruluyordu. Cumhurbaşkanı Atatürk’ün imzaladığı 29.09.1936 tarihli Kararname ile de 100.000 Liralık tahsisat ayrılıyordu (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1936).

3008 sayılı İş Kanunu’nu Resmi Gazete ’de yayınladıktan sonra iş ve iş gücü alanlarındaki çalışmalarına İkinci Dünya Savaşı öncesinde başlanmıştı. 20.11.1936 Cuma günü İstanbul İş İdaresi’nin faaliyetlerine başlayacağı bildiriliyordu. İktisat Vekâletince bir an evvel İstanbul İş Başmüfettişliği kadrosu hazırlanıyordu. İstanbul İş Dairesi başmüfettişliğine, İş Dairesi reisi muavini Halûk (Belson), İktisat Vekâleti sanayi müfettişlerinden Müfit ve Niyazi ile sanayi murakıplarından (denetçilerinden) Necati’nin de İş Dairesi kadrosuna dâhil edildiği aynı haber metninde geçiyor⁷. İstanbul Sirkeci’deki Dördüncü Vakıf Hanı’nın birinci katında kiralanan dairede faaliyetlerin yürütüleceği aynı haber metninde geçiyordu. Aynı tarihli gazetenin 12. sayfasında ise İktisat Vekâletinden bir duyuru şeklinde İş Dairesi’nin faaliyetlerine başladığı bildiriliyordu⁸ (Haber, 16.11.1936). 19 Kasım’da İktisat Vekâleti, İş Dairesi’nin çalışma şekillerine dair bir talimatnameyi hazırlamış ve ilgililere tebliğ etmişti (Haber, 20.11.1936).

1 Aralık’ta İş Dairesi Reisi Enis Behiç Bey’in teşkilatta görevli memur ve müfettişlere konferanslar vererek bilgilendirmeler yapmıştır (Kurun, 01.12.1936). Bu durum artık teşkilatın fiilen çalışmaya başladığını ve görevlilerin detaylı bir şekilde bilgilendirildiğini gösterir. Böylelikle Kasım ayında yayımlanan talimatnameye uygun altyapı hazırlanıyordu. 3 Aralık’ta yayımlanan bir haber ise İş Dairesi’nin bir yıllık özeti idi. İş Kanunu’nun 15.06.1937’de yürürlüğe gireceği, teşkilatlanmanın devam ettiği, asılsız haberlere itibar edilmemesini tembihliyordu. Mevcut kadro toplamının 56 kişi olduğunu ve bu sayının yetersiz olduğundan

---

6 Serpil Sürmeli (2000) Cemiyet-i Akvam’a Müzaheret Cemiyeti- Türkiye’de Kuruluşu ve Prag Konferansı, s.183. Cemiyet-i Akvam’ın kurulması fikrini ABD Başkanlarından Woodrow Wilson ortaya atmıştır. Devletlerin siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü güvence altına alınması ve bu suretle dünya barışının sağlanması hedeflenmiştir. Versailles Antlaşmasının imzalanmasıyla da resmen 10.1.1920’de Cemiyet-i Akvam kurulmuştur.

7 Soyadı Kanunu 1934’te çıkmıştı. Ancak gazetelerde kişilerin isimleri yazılırken bazı kişilerin soyadları yazılmamıştır. Daha ileri tarihli gazetelerde tespit edilen soyadları metne dâhil edilmiştir.

8 16.11.1936 Haber gazetesi 1. Sayfası. Metnin orijinali: “İş Kanunu” nun dokuzuncu “Teşkilat” faslındaki hükümlere göre kurulan “İş Dairesi”nin Teşrinisani 1936 başından itibaren faaliyete başladığı 145 inci madde mucibince ilân olunur.”

bahsediliyordu. Bu haberde ayrıca personellerin isimleri, unvanları, görevleri, görev yerleri⁹ ve bölge teşkilatları¹⁰ tek tek sayılıyordu.

Valilikler, belediyeler, ticaret ve sanayi odaları ile zabıta teşkilatı da yürütülen hazırlık faaliyetine destek olacaktı (Ulusal Birlik, 03.12.1936). Aynı minvalde bir haberde ertesi gün başka bir gazetede neşrediliyordu. İzmir'de basılan bu gazete de farklı olarak; teşkilatsız olan 7, 8, 9 ve 10'uncu bölgelere sırasıyla 1, 2, 3 ve 4. Bölgelerce bakacağı belirtiliyordu (Halkın Sesi, 03.12.1936). 9 Aralık'taki farklı bir haberde Birinci bölge âmiri Emin Beyin soy isminin "Anadal", Dördüncü bölge âmirinin tam isminin "Fars Ulubay", Beşinci bölge âmiri Tevfik Beyin soy isminin "Şeraner", Altıncı Bölge âmiri Mehmed Ali Bey'in soy isminin "Ülge" olduğunu öğreniyoruz. Ancak İstanbul merkezli Üçüncü bölge âmiri Halûk Beyin soy ismi hakkında bu haberde de bir malumat yoktu (Cumhuriyet, 09.12.1936). 13 Aralık'ta da yine teşkilat âmirleri ile ilgili bir bilgi ve Samsun âmiri Tevfik Şeraner'in bir fotoğrafının basılı olduğu küçük bir sütunda haber yazılmıştı. Burada Adana (6. Bölge) âmirinin soy ismi aynı gazetede 9 Aralık'ta "Mehmed Ali Ülge" iken 13 Aralık'ta "Mehmet Ali Nasfet" olarak yazılıydı (Cumhuriyet, 13.12.1936).

18 Aralık'ta İstanbul âmiri Başmüfettiş Halûk Bey çalışmalarına başlamıştır. Ancak gerekli teşrifat işleri henüz tamamlanmadığından, çalışmalar sanayi müfettişliğinde devam etmekteydi (Haber, 18.12.1936).

20 Aralık'ta artık İstanbul âmirliği 15.06.1937'ye kadarki genel işleyişi belirlemişti. Buna göre Kanun kapsamına giren işletmeler tespit edilip; adresleri, hâlihazır durumları, işçi sayıları belirlenecekti. İş Kanunu'na tâbi olarak çıkarılacak talimatname ve nizamnameler için de muhatapların görüşleri dinlenecekti (Cumhuriyet, 20.12.1936).

27.12.1936'da Enis Behiç Bey, Adana'dan Ankara'ya dönmüş ve İktisat Vekili Celal Bayar'a izahat vermişti (Yeni Asır, 27.12.1936). 29 Aralık (Cumhuriyet, 29.12.1936) ve 30 Aralık tarihinde İş Dairesi Üçüncü Bölge Amirliği bir ilan yayımlattı. Açık eksiltme usulüyle teşrifat alımı yapılacaktı. Alınacak ürünler için belirlenen ilk muhammen bedel 1.477 Lira 50 Kuruş, ilk teminat ise 111 Lira'ydı. (Akşam, 30.12.1936). 31.12.1936

9 Merkez kadrosunda; Reis Enis Behiç (Koryürek), birinci sınıf iş başmüfettişi Kemaleddin (Apak), ikinci sınıf iş başmüfettişi Hakkı (Yeniay), birinci sınıf iş başmüfettişi Vedat (Bayru), ikinci sınıf iş başmüfettişi Müfid, Sırrı, Cevad, baş memurlar; Necmi, Mustafa, Hasan, Hasan Nafiz ve Adil. Muamele memurları; Kâmuran, Nesrin. Kâtipler; Münir, Kadri, Vahdi. İsmi verilmemiş iki mümeyyiz ve unvanı belirtilmemiş Nurullah isminde bir görevli.

10 Birinci Bölge amiri murakip komiserlerinden Emin Bey. Ankara merkez olmak üzere; Çorum, Çankırı, Yozgat, Kırşehir, Kayseri ve Niğde. Bağlı İkinci Bölge; merkezi Afyonkarahisar olmak üzere, Afyon, Eskişehir, Bilecik, Kütahya, Konya, Isparta ve Burdur. Üçüncü Bölge amiri birinci sınıfı iş başmüfettişi Halûk Bey; İstanbul merkez olmak üzere, Bursa, Kocaeli, Bolu ve Zonguldak. Dördüncü Bölge (İzmir muamele müdürü) Faris Bey; İzmir merkez olmak üzere, Balıkesir, Manisa, Aydın ve Denizli. Beşinci Bölge II. sınıf iş başmüfettişi Tevfik Bey; Samsun merkez olmak üzere, Kastamonu, Sinop, Ordu, Giresun, Amasya, Tokat ve Sivas. Altıncı Bölge II. sınıf başmüfettişi Mehmet Ali Bey; Adana merkez olmak üzere, Seyhan, Antalya, İçel, Ayıntap (Gaziantep) Maraş (Kahramanmaraş) ve Malatya. Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu ve Onuncu bölgeler ise henüz teşkilatlandırılmamıştı. Bu bölgeler umumi müfettişliklerdeki iktisat müşavirleri tarafından idare edilecekti.

Perşembe günü saat 10:30'da açık eksiltmenin yapılacağı ilan edildi. Adres olarak "Ticaret odamızdaki dairemize..." denilerek detaylı adres verilmese de Üçüncü Bölge Merkezi'nin İstanbul olduğu bilinmektedir¹¹ (Akşam, 30.12.1936).

2.3. 1937 Senesi

1 Ocak'tan itibaren İş Kanunu tatbik ediliyordu. İlk iş olarak gazetelere bir duyuru metni gönderilmişti. Bu metinde 5 ve daha fazla sayıda çalışanı olan işyerlerinin tespitine başlanıyordu. 15 Ocak pazartesi günü iş yerine en yakın zabıta karakollarından alınabilecek matbu evrakların işveren ya da vekillerince doldurulup 15 gün içinde teslim edilmesi aksi halde "İş Kanunun 144. Maddesine tevfikan işlem yapılacağı" bildiriliyordu. Yaşanan "iş kazalarının da (aynı gün) bildirilmesi" isteniyordu (Ulusal Birlik, 01.01.1937) (Yeni Asır, 01.01.1937).

3 Ocak'ta Dördüncü Bölge Âmirliği (İzmir) için teşrifat malzemesi ilanında 21 parça mefruşat temin edileceği yazıyordu. Böylece Dördüncü Bölge'de sahaya çıkmaya hazırlanıyordu (Yeni Asır, 03.01.1937).

5 Ocak'ta İstanbul Vali Muavini Hüdai Bey'in başkanlığında olan ve Kaymakamlarında katıldığı toplantıda İstanbul âmiri Halûk Bey bir bilgilendirme yapmıştı. İş Kanunu'nu gerekçe gösterip işten çıkarılanların durumuna da değerlendirilmiş ve İktisat Vekâletince durumun takipçisi olduğu belirtilmiştir (Cumhuriyet, 05.1.1937).

Ankara Birinci Bölge ve buraya bağlı Afyonkarahisar İkinci Bölge Âmirlikleri, Ankara Çocuk Sarayı karşısındaki 11 numaralı apartmanın ikinci katında faaliyete başladı (Ulus, 07.01.1937). 8 Ocak'ta Haluk Bey'in verdiği bir beyanatta, deniz, hava ve zirai işyerleri ile çalışanlarının tamamının aile üyelerinden oluşan iş yerlerinin bu kanunun dışında tutulduğu ancak devlet bütçesinden ve özel idarelerden yardım alan işletmelerin de bu kanuna tabi olduğu anlaşıyordu (Cumhuriyet, 05.01.1937). Aynı gün 4. Bölge amirliği de bir ilan vererek hem "İşyeri Beyannameleri"nin doldurulmasını istiyor hem de Birinci Kordon'da Cendeli Hanı'nın birinci katında faaliyet gösterdiklerini bildiriyordu. İrtibat telefonu olarak da 4103 ve 4101 numaraları veriliyordu (Ulusal Birlik, 08.01.1937). Aynı gün İstanbul bürosu, geçici yerleştiği Dördüncü Vakıf Hanı'ndan, Galata'daki Voyvoda Caddesi Bozkurt Hanı'na taşınıyordu (Cumhuriyet, 08.01.1937).

---

¹¹ 30.12.1936, Akşam Gazetesi 13. Sayfası. "Gazetede yayımlanan bu alımda temin edilecek malzeme listesi şöyledi; Bir adet ceviz kaplama yazıhane (100*200 ebâtında), bir ceviz yazıhane koltuğu minderli, üç adet maroken koltuk, bir adet orta masası, bir adet telefon masası, iki adet yeşil istorye ve pencere boy pe (perde?), iki adet Maroken sandalye (ilanda "sandalye" şeklinde yazılmış), üç adet yazıhane 170*90 ebâtında, üç yazıhane koltuğu, altı adet sandalye, bir telefon masası, iki adet pencere perdesi ve istorye, bir adet yazıhane koltuğu ve minder, iki adet sandalye, bir kırtasiye dolabı, iki bir taraflı yazıhane, üç adet mesai masası, beş adet "Hezaran" koltuk, bir daktilo masası, bir daktilo iskemlesi, bir adet açık etejer, bir adet dosya masası (300*125 ebâtında), toplam 45 parça."

10 Ocak'ta Adana Bölge Âmirliğine, İktisat Vekâleti hava ticareti şubesi müdürü “Avni Arıkkök” atanıyor ve “Mehmed Ali Bey” görevden alınıyordu (Ulus, 12.01.1937).

21 Ocak'ta teslim edilen beyannamelerin incelenmesine başlanılmıştı. Çalışan sayısını beşten az gösteren iş yerlerine tahkikat başlatılmıştı (Haber, 21.01.1937). 6 Şubat'ta İstanbul Büro şefi Başmüfettiş Halûk Bey; İşyeri Beyannameleri'nin sayısının Bursa'da 400, İzmit'te ise 500 adede ulaştığını söyledi (Tan, 06.02.1937).

15 Şubat'ta ise Enis Behiç Bey, Trakya ve çevrisini gezmek üzere İstanbul'a geldi. (Akşam, 15.02.1937). Bu ziyaret sonrasında Ege'ye geçeceği bildiriliyordu. Bu arada beyannamelerin çoğunun Kaymakamlıklarla toplandığını, kalanların ise kısa sürede toplanacağı basında anlatılıyordu (Akşam, 16.02.1937).

19 Şubat'ta üç saat süren bir toplantı düzenlenerek Enis Behiç Bey ve Haluk Bey, İktisat Vekili Celal Bayar'a İş Kanunu'nun uygulanması öncesinde yapılan hazırlıklar hakkında bilgi sundu (Haber, 19.02.1937).

İşyeri Beyannameleri bir anket aracı olarak görülmüş ve işverenler tarafından eksiksiz olarak doldurulup teslim edilmesi çok önemsenmişti. Hatta mart ayının ilk haftasında yayımlanan bir ilanda geçen;

“Bu beyannameler herhangi bir iş yerinin İş Kanunu hükümlerine tabi tutulup tutulmayacağı hakkında mezkûr kanunun ikinci maddesi mucibince, İş Dairesi tarafından bilahara verilecek tasnif hükmü için anket mahiyetinde olmak üzere istenmektedir” (Ulus, 07.03.1937).

Cümlesi konunun özeti niteliğindeydi. Aynı ilanda Birinci ve İkinci Bölge kapsamındaki iller de tek tek sayılıyordu¹². (Ulus, 07.03.1937).

29.09.1936 tarihli kararnameye ek olarak 27.03.1937'de yeni bir kararname çıkartılarak İş Dairesi'nin hazırlık teşkilatına ilaveten çalıştırılacak memurlara ait kadronun tasdiki bildiriliyordu (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1937). 30 Mart'ta Halûk Bey'in, İzmit ve Bolu'da işverenlerle görüştüğü, çalışan sayısı 10'dan az olan işyerlerinin raporlandığı ayrıca 3008 sayılı kanuna istinaden İş Kazası konusunda çalışmalar yapıldığı ve matbu evraklar hazırlanarak iş kazası geçirenlerin derhal bildirileceği de aktarılıyordu (Haber, 30.03.1937). Bu hazırlıklar aynı günkü diğer gazetelerde de kendine yer bulmuştu. İşyeri Beyannamelerinin doldurulduğu, işyerlerinden hangilerinin İş Kanunu'na tabi tutulacağına dair tespit işleminin başladığı yazılmıştı.

İş Kanunu'nun miladı olan 15.06.1937 gününe kadar tüm hazırlıkların bitmesi gerekiyordu. 01.01.1937'den itibaren uygulamaya geçecek olan iş kazası geçirenlerin 24 saat içinde bildirilmesi için de matbu “kaza cetveli” hazırlanmıştı. Bu cetveller 15.06.1938'de kurulacak

12 Bölgeler; Ankara, Çorum, Çankırı, Kayseri, Kırşehir, Niğde, Yozgat, Afyonkarahisar, Bilecik, Burdur, Eskişehir, Isparta, Konya ve Kütahya illerini kapsıyordu

olan “Devlet Sigorta İdaresi’nin” yürüteceği işlemler içinde istatistiki bilgi olacaktı (Akşam, 30.03.1937). 3 Nisan’da yayımlanan bir haber bu durumları teferruatlıca anlatıyordu. En az 10 işçi çalıştıran işyeri sayılarının tespitinde sona yaklaşılmıştı. “Devlet Sigortası” kurumunun altında doğum, hastalık ve ihtiyarlık şubelerinin olacağına dair detay veriliyordu (Akşam, 03.04.1937).

Beyanname süresinin dolmasıyla denetimlere başlanıyor ve yanlış ya da “yolsuz” beyan verenler tespit ediliyordu (Haber, 07.04.1937). Beyannameleri vergiyle ilişkilendiren bazı işverenlerin tespit edilmesiyle ayın 15’ine kadar son kez uzatma yapıldı. Bazı esnafın (kunduracılar) çalışan sayısını azaltarak kanun kapsamından çıkmaya çalıştığı anlaşıldı. Haftalık 48 saatlik çalışma süresini az bulan ve bu sebeple çalışan sayısını azaltan işverenler tespit edildi. İş Dairesi yetkilileri, Kanunu’nun 3 yıllık bir sürede uygulamaya konulacağını ve ihtiyaç halinde bazı iş kolları için düzenlemeler yapılabileceğini söyledi ve beyanname verilmesini istedi (Akşam, 07.04.1937).

Nisan ayında 10 – 15 senedir bir gaz şirketinde çalışan işçiler; işverenleri tarafından, işe yeni alınmış gibi gösterildiklerini söyleyip İş Dairesine başvurmuşlardı. Konuyu tetkik etmek üzere 2 müfettiş görevlendirilmişti (Tan, 09.04.1937).

Deniz işçilerine dönük iş kanunun hazırlanması ve sigorta, iş kazaları, mesleki hastalıkları konularında çalışmalar yapılıyordu. Gazeteciler gibi fikri ve bedeni çalışan işçi grubu için de özel bir talimatname hazırlaması gerekiyordu. Enis Behiç Bey, bu konudaki izahattı bizzat vermişti.¹³ (Anadolu, 11.04.1937).

Yapılan çalışmaları, işçilere izah etmek üzere, Milli Sanayi Birliği ev sahipliğinde konferanslar verilmesi kararlaştırıldı (Akşam, 19.04.1937). Beyanname süresinin uzatılması, Kanunu’nun tatbikinin de öteleneyeceği yönünde yanlış bir kanaat oluşturdu. Bunun üzerine yetkililer Kanunun, 15 Haziran’da mer’i olacağının altını çizdi (Ulus, 21.04.1937).

4 Mayıs’ta kamu kurumlarına Valilikçe bir tamim gönderildi. Buna göre kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan işçilerin de İş Dairesi’ne bildirilmesi gerektiği, halen bildirmemiş kamu kurumlarının derhal bilgi vermeleri istendi. Kendilerini “İş Kanunu’ndan beri” gören kurumların aslında kanuna karşı geldiği ifade edildi (Akşam, 04.05.1937). Beyanname verme zorunluluğunun, Mayıs sonuna doğru 10’dan az çalışanı olan işyerlerine de getirileceği bildiriliyordu (Akşam, 18.05.1937). Teşkilatlanmanın hangi şehirlerde olacağı bu tarihlerde netlik kazanmadığından, “işçi kesafetlerine” (çokluğuna) göre belirlenmesi kararlaştırılmıştı (Ulus, 22.05.1937).

3008 sayılı kanunun mer’iyyeti Haziran ortasında başlayacaktı. Kanunun fiilen uygulanması için gerekli ön hazırlıkları yapılmış ve toplumsal bilincin arttırılması için gayret göstermişti. İstanbul ve bağlı

---

¹³ Anadolu gazetesi, (11.04.1937), s.3. Haber metni oldukça uzun ve ayrıntılıdır.

bölgelerdeki çalışmalar daha yoğun geçmişti. Başmüfettiş Haluk Bey, kanunun yürürlük tarihine günler kala işverenlerle görüşüp kanunun muhteviyatı ve uygulamadan kaçanların akıbeti hakkında bilgi verdi (Akşam, 08.06.1937).

Kamulaştırılan ve Temmuz'dan itibaren "Belediye Sular İdaresi" bünyesine katılacak olan "Kadıköy Su Şirketi" işçi çıkarmıştı (Son Posta, 10.06.1937). Nafia ve İktisat Vekâletlerine sunulan raporda şirketin, İş Kanunu yükümlülüklerinden kaçmak ve çalışanlarına ikramiye vermemek için bu yola başvurduğu ifade edildi (Cumhuriyet, 13.06.1937).

İş Dairesi teftişler yaparak iş sözleşmelerinin kanuna uygunluğu, haftalık çalışma süresinin 48 saati aşıp aşmadığı, gece çalıştırılan ve fazla mesai yapan işçilere ilave ücret ödenip ödenmediği ve zorunlu olarak fazla mesai yaptırılmaması gibi konuları inceleyecekti. Ayrıca "iş simsarları"¹⁴ da, teftişlerin konuları arasına giriyordu (Tan, 13.06.1937). Kanundan kaçmak için işçileri evlerinde çalışmaya mecbur bırakan kunduracı esnafı, işçilerin şikâyetiyle incelemeye tabi tutulmuş ve sonunda işçileri tekrar işyerlerine çağırmak mecburiyetinde bırakılmışlardı. Kadın ve çocukların gece mesaisine kalması yasaklanmıştı. Ancak zaruri hallerde İktisat Vekâletinden izin alınması şartıyla gece çalıştırılabileceklerdi (Akşam, 13.06.1937).

14 Haziran'da, İş Kanunu'nun yürürlüğe girmesi hasebiyle İzmir Cumhuriyet Meydanı'nda büyük bir "nümayiş" yapıldı. İşçiler ve fabrikaların da iştirak ettiği mitinge esnaf ve işçi kurumları birliği başkanı Galip Bey, İzmir'in sanayicilerinden Salâhiddin Bey, bütün tüccarlarından Cemal Bey ve imtiyazlı şirketlerin işçileri başkanı olan Nail Bey'de katılmıştı. 17.30'da İzmir İş Dairesi binasının önünden geçen heyet Cumhuriyet Meydanına yürümüşü ve körfez vapurlarından birinin sireniyle birlikte tüm fabrikalarda sirenleriyle bu mitinge destek vermişlerdi (Ulusal Birlik, 12.06.1937). Kanunun mer'iyete (yürürlüğe) girdiği gün olan 15 Haziran'da Enis Behiç Bey, 300 Bin kişiden fazla işçi olduğunu belirtmiş, İş Kanunu hakkında ayrıntılı bilgi vermiş ve Temmuz ayından itibaren İş Dairesi'nin ülke genelinde 14 bölgede teşkilatlandığını söylemişti¹⁵. Merkez'de de "yasa ve usul kolu" ile "yürütüm ve idare kolu" olmak üzere iki ana bölüme ayrıldığını ifade etti (Son Posta, 15.06.1937).

İş Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra işçi ve işverenler ile röportajlar yapılmış, görüşleri alınmıştır. İşçilerin günlük 9 saat çalıştırılması, haftalık 48 saatten fazla çalıştırılmaması, (kadın işçilerin 80 Kuruş, erkeklerin ise 120 Kuruş yevmiye ile çalıştığı o dönemde) çocuk ve kadınların gece mesaiye bırakılamaması büyük bir kolaylık olarak görülüyordu (Tan, 16.06.1937). Ancak bazı işverenlerin kanunu

¹⁴ İş bulma bahanesiyle insanlardan ücret alan ve bu surette haksız kazanç sağlayan kimseler.

¹⁵ Bu bölgelerin merkezleri: Ankara, Zonguldak, İstanbul, İzmir, Edirne, Kütahya, Aydın, Antalya, Adana, Malatya, Kayseri, Samsun, Trabzon ve Diyarbakır.

tam manasıyla anlayamadıkları ve uygulamada aksaklıklar olduğu görülünce, müfettişlerin büyük işverenlere¹⁶ yeniden bir sunum yapması kararı da alınıyordu (Akşam, 16.06.1937).

17 Haziran'dan itibaren işyerlerinde 16 yaş altında çocuk işçi çalışması yasaktı. Bu yaş grubunun üstündeki çocukların cinsiyetleri, yaptıkları işler ve ikamet bilgisi isteniyordu. Ayrıca ikametleri ile iş yeri arasındaki mesafe ve ulaşımı nasıl yaptıklarına dair de izahat isteniyordu. İki grup için ayrı ayrı olmak üzere işletmede çalışan çocukların yaş grupları, gece çalışma saatleri ve bu çocukların gece çalışmasının teknik, ekonomik ve sosyal gerekçelerinin "Ankara'daki Adliye karşısında bulunan Sakarya Apartmanındaki" İş Dairesi Reisliği'ne bildirilmesi isteniyordu (Ulus, 17.06.1937). Bazı işverenler yine yanlış yorumlanmıştı. Süreyya Paşa Mensucat Fabrikası, 18 yaşından küçük işçileri İş Kanunu'nu yanlış yorumladığı için işten çıkarmıştı. Sayıları 50 kadar olan küçük işçiler, mağduriyetlerini İstanbul İş Dairesi'ne şikâyet edince durum Ankara'ya bildirilmişti (Haber, 17.06.1937). İktisat Vekâletince yayımlanan bir tamimle 17-18 yaş arasındaki kız ve erkek çocukların 1 sene daha çalışmasına izin verildi. Fakat bu izin İktisat Vekâletince, bir ay önceden haber vermek şartıyla, geri alınabilirdi (Tan, 23.06.1937).

Haftalık çalışmanın 48 saat ile sınırlanması sonrasında öğle tatilinin de 1 saat olarak belirlenmesi konusunda işçi ve işveren arasında görüşmeler olmuştu. Bazı işverenler bu durumu derhal uygulamıştı (Tan, 17.06.1937). Bazı işverenler ise kabul etmemişti. Özellikle bütün deposu çalıştıran işverenler, çalıştırdıkları işçileri işten çıkarmış gibi gösterip tekrar işe almışlardı. Ancak işçilerin durumu İş Dairesi'ne şikâyet etmesi üzerine tahkikat başlatılmıştı (Cumhuriyet, 19.06.1937).

İş Kanunu, ülkede köklü değişiklikler getirdi. Emzirme odaları, kreşler, çocuk işçi çalıştırma yasağı, gece vardiyası düzenlemesi, revirler, işçi sayılarının kontrol edilmesi, devlet sigortası, iş ve işçi bulma faaliyetlerinin amme (kamu) hizmeti olarak kabul edilmesi, haftalık çalışma sürelerinin sınırlandırılması, fazla mesai ücretleri bu kanunun kapsamındaydı (Haber, 29.06.1937). Bu konuların tamamı ise "hazırlayıcı" olarak kurulan İş Dairesi'nin yok denecek kadar az sayıdaki çalışanları tarafından takip ediliyordu.

İşçi-işveren sorunları önceden mahkeme kanalıyla halledilebiliyorken artık doğrudan İş Dairesi'ne başvuruluyordu. İdare, şikâyetleri dikkatle inceleyerek, çözüme kavuşturmuştu. (Akşam, 04.07.1937). İşçi şikâyetlerinin sayısının her geçen gün artması üzerine, 2.000 civarında iş yerine tebliğ göndererek İş Kanunu'na uygun davranmaları hususunda yazılı uyarıda bulundu (Akşam, 08.07.1937). Tüm bu gayretler sonuç vermiş ve ayın sonuna doğru şikâyetler de azalmaya başlamıştı. Günde 30 - 40 şikâyet sayısı üç

---

16 Burada bahsedilen "büyük işverenler" çok fazla sayıda çalışanı olan sanayici ve fabrikatörlerdir.

günde birkaç şikâyetle düşmüştü (Kurun, 19.07.1937). Denetimler ve şikâyetler sonucunda kanuna aykırı iş yapan müesseselere ilk tespitte ihtar yapılırken tekrarında ise müddeiumumiliğe (savcılık) şikâyet ediliyordu (Son Posta, 22.07.1937). Fazla mesai süreleri ve fazla mesai ücretleri konusunda da çalışma yapıyordu. 1937 Temmuz'unda günlük çalışma süreleri ile fazla mesai ücretleri ve süreleri hakkında da İktisat Vekâletince düzenleme yapıyordu. Buna göre günlük çalışma süresi 8 saat, fazla çalışma süresi ise 3 saat olacaktı. Bir işçi yılda en fazla 90 iş günü fazla mesai yapabilecekti ve ücretler normal ücretin %50 fazlası olarak ödenecekti. Oysa önceden bu oran %25'di (Cumhuriyet, 15.07.1937).

Ankara'daki Bölge Amirliği bir süredir hizmet verdiği Anafartalar Caddesindeki Çocuk Sarayı karşısındaki Dr. Celal Abdi Apartmanı'ndan ayrılarak İtfaiye Meydanı'ndaki Şirvancı Apartmanına taşındı. (Ulus, 22.07.1937). Personel sayısının azlığı ve daha fazla ilde daire açılması istemiyle kadro talebinde bulunulmuştu. Temmuz ayı sonlarına doğru talep uygun bulunmuş ve tahsis yapılmıştı (Cumhuriyet, 29.07.1937 (f)). İş Dairesi kendi içinde ikiye; taşra teşkilatı olarak da 14 Bölgeye ayrılacaktı. Merkez birimi "Yasa ve Usul" ile "Yürütüm ve İdare" olmak üzere iki kola ayrılacaktı. Yasa ve Usul bölümü ise kendi içinde alt şubelere ayrılıyordu (Cumhuriyet, 03.08.1937)¹⁷. Taşra idaresi ise 14 farklı mıntıkaya ayrılıyordu¹⁸.

2 Ağustos gecesi, İzmir Bornova - Bayraklı'daki yakıt depolarında patlaması nedeniyle açılan soruşturma neticesinde; işçilerin yorgun olduğu ve 13, 14 yaşlarındaki çocukların çalıştırıldığı anlaşılıyordu (Haber, 04.08.1937).

Kamu kurumları İş Dairesi'yle, birlikte hareket etmek zorundaydı. İllerde, Kurumun görev alanına giren konuların Valiler tarafından yürütülmesi esas olarak kabul ediliyordu (Cumhuriyet, 14.08.1937). Yeni teşkilat kadrosu ise 26 Ağustos'ta Bayar tarafından tetkik ve tasdik edilmişti (Son Telgraf, 26.08.1937). Buna göre; "İş Bölgeler Merkezi" şimdilik 14 bölgeye ayrılıyordu. İş hayatı, bu talimatnamede belirtilen günlere göre düzenlenecekti ve Kuruma verilen vazifeler ile salahiyetler Valilerce temin olunacaktı.

İş Dairesi Reisi ve Reis Muavini haricindeki tüm kadrolar 2 ana grupta toplanıyordu. Bunlardan maaşları 175 ila 400 TL arasında

¹⁷ Bu şubeler; İş Politikası, İş Akitleri, İş Tanzimi, Teknik İşler, Sağlık İşleri, Sosyal Yardım ve İstatistik, Beynelmîl Mukaveleler ve Ecnebi Yasalar Şubesiydi.

¹⁸ 14 farklı taşra mıntıkları ise şu şekildedeydi: Birinci Bölge: Ankara, Çankırı, Kırşehir, Eskişehir, Bilecik. İkinci Bölge: Zonguldak, Bolu, Kastamonu, Sinop. Üçüncü Bölge: İstanbul, Kocaeli, Bursa. Dördüncü Bölge: İzmir, Manisa. Beşinci Bölge: Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale. Altınca Bölge: Kütahya, Balıkesir, Afyonkarahisar. Yedinci Bölge: Aydın, Denizli, Muğla. Sekizinci Bölge: Antalya, Isparta, Burdur. Dokuzuncu Bölge: Adana, Seyhan, İçel, Niğde, Konya. Onuncu Bölge: Malatya, Kahramanmaraş, Gaziantep. On Birinci Bölge: Kayseri, Sivas, Yozgat. On İkinci Bölge: Samsun, Çorum, Tokat, Amasya, Giresun, Ordu. On Üçüncü Bölge: Trabzon, Çoruh, Rize, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Kars, Ağrı. On Dördüncü Bölge: Diyarbakır, Şanlıurfa, Mardin, Siirt, Muş, Bitlis, Van, Hakkâri, Elazığ, Tunceli, Bingöl.

olanlara “Meslek Memurları” ismi verilirken 70 ila 150 TL arasında maaş alanlara ise “Kalem Memurları” ismi veriliyordu. Ayrıca Merkez teşkilatında, “İş Politikası Şubesi, İş Akidleri Şubesi, İş Tanzimi Şubesi, Teknik İşler Şubesi, Sağlık İşleri Şubesi, Sosyal Yardım ve İstatistik Şubesi, Beynelmilel Mukaveleler ve Ecnebi Yasalar Şubesi” olmak üzere 7 şubeden oluşuyordu. Bölgeler Teşkilatı’nın görevleri ise; iş yerlerini daima teftiş etmek ve İş Kanunu’nun tatbiki için gerekli işlemleri yapmaktı. İş Dairesi Şefi, İktisat Vekili adına bu sürecin amiriydi¹⁹ (Cumhuriyet, 03.09.1937).

İstanbul Tramvay Şirketi müdürü gibi İş Kanunu’nu kısmen dahi olsa uygulamayan işyerlerinin üst düzey yöneticileri Daire’ye çağırılıp ihtar ediliyordu. (Haber, 07.09.1937) Uyarıların dikkate alınmaması durumunda ise cezai süreç başlatılıyordu.

Haftalık 48 saatlik çalışma süreleri başlangıçta yalnızca sanayi sektöründe uygulanıyordu. Ayrıca 24 saat çalışan işyerlerine de 8’er saatlik 3 vardiya uygulamasına geçilmesi istendi. Eylül ayında Enis Behiç Bey yeni kurulan teşkilatları da teftişe çıktı (Kurun, 07.09.1937). Bu ay göze çarpan bir diğer gelişme de, “iş bulma idarehanelerinin”²⁰ tescil işlemi yaptırmalarıydı. İş Kanunu sonrasında kurulan idarehanelerin tescili yapılmıştı ancak öncesindeki idarehanelerinde tescil yaptırmaları hususunda çağrılarda bulunulmuştu. İdarehaneler birer beyanname vererek mevcut durumlarını bildirecek ve işletmelerin çalışma tarzlarını, kuruluşlarını ve iş arayan kişilerin sayılarını da İş Dairesi’ne bildireceklerdi. Beyanname vermeyip tescil yaptırmayan işletmeler hakkında İş Kanunu’nun 66. Maddesi gereğince işlem yapılacaktı. İş Dairesi hem tescil yapıyor hem de bu idarehanelerin denetimlerini yapıyordu. (Haber, 12.09.1937). Denetimler sonucundaki tespitler İş Dairesi’nin önemini gözler önüne sererken, yapılan denetimler sonucunda birçok kötü uygulamanın da deşifre edilmesini sağlamıştı²¹ (Son Telgraf, 18.09.1937).

---

19 Cumhuriyet gazetesi (9.3.1937) s.3. İş Dairesi’nin ilk kadrosu ve verilen ücretler şu şekildeydi; 600 TL maaşlı bir İş Dairesi Reisi, 400 TL maaşlı bir Reis Muavini. 400 TL maaşlı üç başmüfettiş, 350 TL maaşlı bir müfettiş, 300 TL maaşlı dokuz başmüfettiş, 250 TL maaşlı yedi iş müfettişi, 225 TL maaşlı on müfettiş, 200 TL maaşlı on beş müfettiş, 175 TL maaşlı on yedi müfettiş. Buraya kadar sayılanlar meslek memurları grubundaydı. Kalem memurlarının adetleri ve maaşları ise şu şekildeydi; 150 TL maaşlı on dört başmemur, 135 TL maaşlı altı muamele memuru, 110 TL maaşlı üç muamele memuru, 100 TL maaşlı on iki muamele memuru. 80 TL maaşlı beş kâtip, 70 TL maaşlı on iki kâtip, 45TL’den 35 TL’ye kadar değişen maaşlı otuz odacı (Cumhuriyet, 1937 (h)) olmak üzere toplam 146 kişiydi. Fabrika işçilerinin günlük yevmiyeleri 80 Kuruş’tan başlayıp 120 Kuruş’a kadar değişiyordu. Maaşları 30 gün üzerinden hesapladığımızda 2.400 Kuruş ile 3.600 Kuruş arasında değişmekteydi. 100 Kuruş 1 Lira’dır. Bu da aylık maaşların 24 Lira ile 36 Lira arasında değiştiği anlamına gelmektedir. Aynı tarihte, 1 Lira’ya 20-25 gazete alına bilmekteydi.

20 “İş Bulma İdarehanelerinin” gazetelerde “Müstahdemin İdarehanesi” şeklinde de neşredildiği görülmektedir. İsimleri farklı olsa da bu özel teşebbüslerin günümüzdeki karşılığı “Özel İstihdam Bürosudur”. Bu özel şirketler iş ve işçi bulma hizmetlerine aracılık etmektedir.

21 Haber gazetesi (12.9.1937), “İş bulma idarehaneleri”, s.2. Metin aynen şu şekilde neşredilmiştir; “bazı uygunsuz kadınların, mürebbiye, hizmetçi sınıflarına bazı müstahdemin idarelerince (özel istihdam bürosu) saf taşralılara verildiği, iş bulma bahanesiyle bazan sadfillerin, genç kız ve

15 Eylül'de İş Kanunu'nun 29. Maddesinin 1. bendine istinaden yayımlanan 25 maddelik tamimde, iş güvenliği, iş şartları, işçilerin işyerindeki durumlarının iyileştirilmesi ve işverenlerin görevleri etraflıca anlatılıyordu (Kurun, 15.09.1937).

22 Eylül'de yayımlanan 1 Numaralı İş Kanunu Emri'ne göre haftalık çalışma süreleri, istisna kapsamına alınan meslekler, iş yerlerinde bulundurulması gereken asgari ve azami temizlik personeli sayısı gibi birçok konu netleştiriliyordu (Haber, 22.09.1937). 25 Eylül'de Enis Behiç Bey, Birinci Emir ile ilgili tafsilatlı bir izahat vermişti. (Akşam, 24.09.1937). Bu beyanat ayın sonuna kadar basında kendine yer buldu. Farklı bir haber ise "müstahdemin idarehaneleri" ile ilgiliydi. İş Kanunu bu bürolara sıcak bakmıyordu. İş bulma faaliyeti için tek ve en güvenli yol olarak devlete ait iş bulma bürolarının kurulmasını istiyordu. Bu durumun başlıca sebebi "İş Bulma İdarehanesi" ya da diğer adıyla "Müstahdemin İdarehanelerinin" sicillerini kirlletmiş olmalarıydı. Bu büroların, buldukları işçilerin de aranan özelliklere sahip olmadığı söyleniyordu. Bu özel büroların 3 yıl içinde kapatılmasının öngörüldüğü de gazetelerde açıkça neşrediliyordu (Haber, 30.09.1937).

50 ve üzeri sayıda işçi çalıştıran işyerlerinde, sağlık hizmetlerinin sunulmaya başlandığı (Türk Dili, 02.10.1937), 8 saatlik mesaiyi az bulan işverenlerin üç saat daha (toplam 11 saat) çalıştırma izni için İş Dairesine Başvurduğu da gündemdeki konulardandı. Ayrıca Sümer Bank'ta²² hem fazla mesai hem de vardiya usulüyle çalıştırma yapıldığı, 8 saatten fazla çalışan işçilere ek mesai ücretinin %50 fazla olarak ödeneceği basına yansdı (Cumhuriyet, 10.10.1937). İnşaat, turizm gibi dönemsel ya da kısa süreli çalışan işyerlerinin beyanname vermediği tespit edilince belediyelerle iş birliğine gidilip bu işyerlerine beyanname verme zorunluluğu getirildi. Artık bu şirketler belediyelerden ruhsat alabilmek için İş Dairesi'ne beyanname vermek zorundalardı (Cumhuriyet, 07.10.1937).

Musevi fabrikatörlerden bazıları "Hamursuz Bayramında" işçilere fazla mesai ödemesi yapmayınca işçileri tarafından Bursa İş Dairesi'ne şikâyet edilmişti. İşverenler, bu durumu talimatnamelerinde açıkça yazdıklarını bildirip kendilerini savunsa da, talimatnamelerin İş Dairesi'ne tasdik ettirilmediği anlaşılmış ve işçilere ücretlerinin ödenmesi sağlanmıştı (Cumhuriyet, 04.10.1937).

11 Ekim'de, 13. Bölgenin²³ faaliyete girmesiyle ilk etapta fındık kırma değirmenlerinde çalışan işçilerin sayısını tespit edildi (Ulus, 11.10.1937).

kadınların iğfal edildiği (kandırıldığı) görüldüğünden (İş Dairesi'nce tespit edildiğinden)..."

22 Sümer Holding A.Ş. İnternet Sitesi: 03 Haziran 1933 tarihinde ve 2262 sayılı Kanun ile 11.07.1933 tarihinde kurulmuştur. Sümerbank ismi bizzat Atatürk tarafından verilmiştir. Kamu İktisadi Teşekkülüdür. Bakanlar Kurulu'nca 11 Eylül 1987 tarih ve 12184 sayılı kararı gereğince özelleştirilmesine karar verilmiştir.

23 13. Bölge: Trabzon merkez olmak üzere, Çoruh, Rize, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Kars

İş Kanunu ve İş Dairesi, 1937’de gündemi çok ilgilendirmişti. Bazı haberler neredeyse bir ay sonra bile tazeliğini koruyordu. 48 saatlik çalışma süresinden “şimdilik” muaf tutulan meslekler ve işletmeler tek tek sayılıyordu. Devlet demiryolları, elektrik tramvay şirketi işçileri (bunlardan atölyelerde çalışanlarda 48 saate tabidir), tahmil ve tahliye işçileri, lokanta, perakende tüccarlar, berberler, oteller, gazinolar ve matbaa işçileri olarak sıralanıyordu. Oysa bu konu çok önceden de işlenmişti (Kurun, 14.10.1937).

19 Ekim’de İktisat Vekâleti tarafından İş Dairesi için teşrifat alımı ilan yayımlandı. Alınacak ürünler için belirlenen ilk muhammen bedel 2.554 Lira. Muvakkat teminat ise 191,55 Lira olarak belirleniyordu. 25 Ekim 1937 Pazartesi günü saat 10:00’da levazım müdürlüğünde toplanacak komisyona ihale edilecekti (Ulus, 19.10.1937)²⁴.

1937 Cumhuriyet Bayramı, çalışmayan işyerlerinin işçilerine tam yevmiye vereceği ve çalışan işçilerin de iki yevmiye alacağı “ilk” yıldır. Bu durumun “İş Kanunu mûcibince” olduğu da büyük bir gururla yazılıyordu. Üstelik kanuna aykırı çalışan işyerlerinin, İş Dairesine bildirilmesi isteniyordu. Aksi halde, İş Dairesi tarafından “müddeiumumiliğe” sevk edileceği şeklinde bir de uyarı vardı (Son Telgraf, 23.10.1937). İş Dairesi 4. Bölge Amirliği de bir duyuru yayımlatılmıştı. Metnin sonunda “işverenlerin bu hususlara itina göstermeleri ve hiçbir şikâyete meydan vermemeleri, aksi takdirde haklarında cezai tatbikat yapılacağı ehemmiyetle ilan olunur” uyarısı bulunmaktaydı (Yeni Asır, 24.10.1937). Benzer mahiyette bir metni de 26 Ekim’de 3. Bölge Amirliği yayımlatmıştı (Son Telgraf, 26.10.1937). Fakat %50 fazla mesai ücretine fabrikatörler itiraz etmişti. İş Kanunu’nun geçici olarak bu oranı belirlemiş olması ve kalıcı olarak %25 ile %50 oranında fazla mesai verilmesi konusunun kararlaştırılacak olmasını fabrikatörler gerekçe gösterdi Sanayi birliğine iletilen yüzlerce şikâyetin Cumhuriyet Bayramından sonra inceleneceği bildirilse de kamuoyu bu konuda işverenleri yalnız bırakmaya meyilliydi (Akşam, 29.10.1937). Başka bir haberde, İş Kanunu’nun zorunlu tuttuğu haftalık 48 saat çalışma süresine riayet etmeyen 100’e yakın firmaya “cürmü meşhut” yapılmış ve mahkemeye verilmişti (Cumhuriyet, 24.10.1937).

İş Dairesi, artık taşra için de malzeme temini yapmaya başlıyordu. Alımlar İktisat Vekâleti tarafından yapılıyordu. İki merkez ve sekizi taşra olmak üzere 10 adet “Rehimmetal Borsig Remington”²⁵ marka

---

ve Ağrı.

24 Alınacak ürünlerin listesi ise şu şekildeydi: Beş adet yazı masası camlı (85x185). Dört adet yazı masası camlı (80x150). Üç adet yazı masası camsız (70x125). Bir adet yazı masası camlı 80x140). Beş adet daktilo masası (55x95). Bir adet basküllü koltuk. Üç adet döner koltuk. Yedi adet sabit koltuk. Kırk iki sandalye (ilanda “sandalya” şeklinde yazılmıştır. On adet ıstırlu dosya dolabı. İki adet etejer. Üç adet kristal cam (55x100). Altı adet mavi maruken sandalye. Bir adet bir takım perde. Bir adet içtımâ masası (250x100). İki adet mustatil masa (120x200).

25 Burada bir yazım hatası olduğunu da söylemek gerekir. Makinenin markasının doğru yazımı “Rehimmetal Borsig Remington” şeklindedir.

yazı makinesi (daktilo) alınacaktı. 5 Kasım tarihinde yapılacak bir ihale için önceden duyuru yapılıyordu. 1.600 Lira muhammen bedel ve 120 Lira teminat yatırılması da aynı ilanda belirtiliyordu (Ulus, 23.10.1937).

01.11.1937'de Başbakan değişikliği oldu. Bayar, 9. Hükümetin Başbakanı oluyordu. 1924'te İş Bankası'nın kurulmasında görev alan Bayar, 1932'ye kadar hem Milletvekilliği yaptı hem de bankanın Umum Müdürlüğünü yürüttü. 1932-1937 arası İktisat Vekilliğini yaptı (T.C. Başbakanlık D. Arş. G.M., 2014, s. 61). İktisat Vekilliği görevine aynı zamanda Ziraat Vekaleti görevini de yürüten Şakir Kesebir getirilmişti (Kemaloğlu, 2023).

Kasım ayında takibi zor olan inşaat işlerinin ve bu işlerde çalışan işçilerin durumlarıyla alakalı sıkı bir yol tutulmuştu. İlaveten bir de işçiler için ne iş yaptıkları, meslekleri ve benzeri bilgilerin yazıldığı fotoğraflı cüzdanlar verilmesi planlanmıştı (Son Telgraf, 02.11.1937). Bu ayın bir diğer tartışma konusu da işletmelerdeki iç talimatnamelerdi.

Musevilerin “Hamursuz Bayramında” çalışan işçilere ücret vermeyi reddeden fabrikatörler, Bursa İş Dairesi'ne şikâyet edilmişti. İşverenler, bu durumu talimatnamelerinde açıkça yazdıklarını bildirip kendilerini savunsa da, talimatnamelerin İş Dairesi'ne tasdik ettirilmediği anlaşılmış ve işçilere ücretlerinin ödenmesi sağlanmıştı (Cumhuriyet, 04.10.1937).

İşletmelerce hazırlanacak iç talimatnameler bulundukları bölgedeki İş Dairesi'ne teslim edilecek ve Ankara'daki merkeze gönderecekti (Kurun, 02.11.1937). Sonraki günlerde İş Dairesi matbu metinler hazırlayarak süreci kolaylaştırmıştır (Cumhuriyet, 13.11.1937).

Fabrikatörlerin yanı sıra terzi ve ayakkabıcılar da İş Dairesi'nin teftişlerinden kaçamayıp şikâyet başlamışlardı. 48 saat mesai sınırına tabi tutulan bu grup, işçilere ödenen ücretlerin eskiden günlük 10 saat olarak ödendiğinden şimdi ise 8 saatle sınırlandırıldığı halde ücretlerin düşürülmediğinden şikâyet etmeye başlamıştı. “İşçi ücretlerindeki saat başı ücret artışının fiyatlara yansıtılmasının mümkün olamayacağını söyleyen esnaf”, durumu kendi odalarına bildirmiş ve durumun istişaresini istemişlerdi (Cumhuriyet, 07.11.1937).

01.12.1937 tarihi beyanname vermenin son günüydü. Ancak süre “yarım gün” daha uzatılmış ve 2 Aralık'ta da beyannameler teslim alınmıştı ve tetkikata da başlanılmıştı (Cumhuriyet, 02.12.1937). Haluk Bey, Bursa ziyaretinden sonra bir izahat yapmıştı. “Bursa'da İş Kanunu'nun sorunsuz olarak yürüdüğünü” belirten Haluk Bey, “dâhili talimat meselesi diye de orada hiçbir mesele yoktur” demiştir (Kurun, 02.12.1937). İş Kanunu gereğince 15 Aralık'a kadar tebliğ edilmesi gereken “sıhhat nizamnamesinin” yayımlanmaması da basında endişe uyandırmıştı (Akşam, 12.12.1937).

2.4. 1938 Senesi

İş Dairesi, Bursa'daki işyerlerinin açılış ve kapanış saatlerini belirlemiş ve işyerlerinde görülebilecek yerlere asılması gereken "İç Talimatnamelerini" de matbu olarak hazırlamıştı. (Cumhuriyet, 06.01.1938). Ancak bugidişat her sektörde aynı sükûnetle yürümüyordu. İşverenlerin, İş Kanunu'nun tatbikinden sonra başvurduğu yevmiye hilesini bu sefer fırıncılar yapmıştı. İş fark eden hamurkârların şikâyetiyle durum meydana çıkıyordu. İş Dairesi hemen mutat işlemlere başlayıp soruşturma açmıştı (Cumhuriyet, 09.01.1938). Bu basit örnek bile İş Dairesi'nin artık bir otorite olarak kabul edildiğini özellikle de işçilerin mahkemeden önce İş Dairesine başvurarak haklarını aradıkları anlamına geliyordu. İş Dairesi'nin fırın işçilerinden gelen şikâyetlere dair çözümü de ilginç olmuştur. Fırınlara gece çalışmasını istemeyip gündüz ekmek üretmeleri teklif ediliyor. Fakat Belediye tarafından bu teklif "ekmek buhranına sebep olacağı" gerekçesiyle reddediliyor. Son çare olarak fırınlarda gündüz mesailerinin daha yoğun gece mesailerinin ise daha sakin olarak yürütülmesi isteniyordu (Akşam, 29.01.1938).

İş Dairesi kurulmadan önce iş aramak ya müstahdemin idareleri (diğer adıyla iş bulma idarehaneleri) ya da bireysel gayretlerle oluyordu. Bir kişi bir işletmede iş bulunca da hemen eş, dost ve akrabalarına mektup yazıp onları da çağırıyordu. Ancak bir zaman sonra gelen işçi sayısı açık iş sayısını geçti. İşsiz kalanlar da belediyelere başvurup köylerine geri gitmeleri için yardım talebinde bulunuyorlardı. İş Dairesi ile birlikte iş aramak hem ücretsiz hem de daha kolaydı. Zira işçiler ve işverenlerin buluştuğu yer artık İş Dairesi büroları olmuştu (Akşam, 16.01.1938).

İş Dairesi gelen şikâyetlerin tamamına yakınıni sonuçlandırırsa da İş Kanunu'nda düzenlenmemiş meslek erbabının sorunları için tehir yöntemini uyguluyordu. Mesela, günde 18 saat çalıştıklarını söyleyen şoförlerin şikâyetlerini, "nakliyat servislerinde çalışanlar için genel emir çıkmadıkça herhangi bir işlem yapılamayacağını" söyleyerek reddediyordu. Bu durumda şikâyet sahipleri üst merci olarak İktisat Vekâletine başvurma yoluna gidiyorlardı (Tan, 21.01.1938).

2 Şubat'ta İzmir'de çıkan Yeni Asır gazetesinin imtiyaz sahibi ve başyazarı olan Şevket Bilgin, "İşçiler Devletin geniş himayesi altındadırlar..." başlıklı uzunca bir makale yayımlanmıştı. İş Dairesi'nin önemini baştan sona detaylıca anlatılıyordu. Özellikle işçilerin devlet tarafından korunduğu, şikâyet ve çözüm mercii olduğu, baladurların görevlerine son verildiği, fabrikalardaki ustabaşları hakkında da gerekli muamelenin yapıldığının altı çiziliyordu. Oldukça uzun olan makale aslında sürecin net bir özetiydi (Yeni Asır, 02.02.1938).

İş Dairesi, bölgeler şeklinde teşkilatlınsa da kadro sorununu henüz çözememişti. Öyle ki, İstanbul'daki toplam kadro adedi 20

kişiydi ve bunların yalnızca 6 tanesi müfettişti. Ancak Haziran ayında kadronun genişletileceği basında yer alıyordu (Tan, 02.07.1938).

İş Dairesi, günlük işlerinin yanı sıra bir de yeni nizamname hazırlıkları yapıyordu. Daha önce de gazetelerde “günü geçiyor” minvalinde paylaşılan “sıhhat ve iş emniyeti nizamnamesi” hazırlıklarında sona yaklaşılıyordu. 10 Şubat’ta Ankara’dan İstanbul’a gelen Enis Behiç Bey, Edirne’de yeni kurulan İş Dairesi bürosunu teftişe giderken basına verdiği demeçte bu konuya özel olarak değinmişti (Cumhuriyet, 10.02.1938). İş güvenliği için yapılan kanuni düzenlemeden hariç bir de “ağır işlerde çalışanlar” için düzenleme yapılacaktı. Bunun için Bakanlıklar arası geniş katılımlı bir komisyon kurularak çalışmalara başlandı. Sıhhat, Nafia ve İktisat Vekâletlerinden üyelerin bulunduğu komisyon faaliyetlerine başlarken, hazırlanmış diğer düzenlemeler ise Devlet Şûrası’na gönderilmişti. Şubat ayında yapılan çalışmalardan birisi de işçi ücretlerinin haczedilmemesi konusunda çıkan karışıklığın sonlandırılması olmuştu. Devlete ait alacaklar konusunda da özel alacaklar konusunda da işçi ücretlerinin 30 Lira ’ya kadar olan kısmının, 3008 sayılı İş Kanunu gereğince, haczedilmemesi gerekiyordu. Ancak haciz işlemi yapıldığı tespit edildi. Bunun üzerine Maliye Bakanlığı harekete geçti. Maliye Bakanlığı hem adliye dairelerine hem de maliye dairelerine durumu bildiren bir yazı yazmış ve yapılan hataların sonlandırılarak tekrarlanmaması konusunda uyarıda bulunmuştu (Son Telgraf, 19.02.1938).

Mart ayında ise tasfiye sürecinde olan Bomonti Şirketi ve İstinye DOK Şirketi işçilerinin şikâyetleri basında yer buluyordu. Tazminatlarını alamadıklarından şikâyetle İş Dairesine başvuran işçilerin talepleri hemen işleme konulmuş ve bu şirketlere tebligat çekilmişti. Bomonti Şirketi hemen ödemeyi yaparken İstinye DOK Şirketi ise tasfiye heyetinin ilk toplantıda durumu görüşeceğini bildirmişti (Tan, 02.03.1938).

Yine bu ay içerisinde Bursa merkezli 15. Bölge Amirliği tesis edilmişti. Böylece İstanbul Bölge’nin de iş yükü hafiflemişti. Bursa, İş Kanununu sorunsuz uygulayan bir il olarak öne çıkmış ve bu özelliğiyle basın tarafından da haber yapılmıştı. İş Dairesi teşkilatındaki tek değişiklik bu olmamıştı. İlk başta iki farklı şube olarak kurulan “İçtimai Yardım ve İstatistik Şubesi” ile “Beynelmilel ve Ecnebi Yasalar Şubesi” birleştirilerek “Ekonomik İşler Şubesi” adında yeni bir şube tesis edilmişti. Bu şube; iş yasalarının iktisadi etkileri, iş piyasası, ücret, iş ve işçi bulma hizmetleri ve işçilere verilen “istihlak maddelerine müteallik” işlerle (işçilere verilen tüketim malları) “badema” ilgilenecekti (Cumhuriyet, 05.03.1938).

İş Dairesi ile ilgili ilk şikâyet ise “Anadolu” ismindeki bir İzmir gazetesinde neşrediliyordu. İzmir İş Dairesine bir “istida” (dilekçe) sunan vatandaşın, bu evrakı doğrudan daire amirine vermek istemesi üzerine yaşanan hadiselerin anlatıldığı haber metniydi. Sonuç

olarak vatandaş, yapılan bu davranışı gazeteye vererek şikâyetçi olmuştu. Gazete bu şikâyeti ve yaşananları haberleştirmişti. Ancak gazete, İş Dairesinin mühim işler yaptığını ve İş Kanununun önemini de aynı yazıda özellikle bildiriyordu (Anadolu, 16.03.1938). Mart ayı ortalarında ise İş Talimatnamesi'ne ek kısım yayımlanmıştı. Ekonomik İşler Şubesi ve Bursa merkezli, Bilecik'in de eklenerek kurulduğu 15. Bölge Amirliği tam olarak resmîyet kazanmıştı. Ayrıca kadrolarda da değişikliğe gidilmişti. 1937 senesinde tahsis edilen 400 Lira aylıklı iş başmüfettişliği, 300 Lira aylıklı 2 adet iş başmüfettişliği ve 250 ve 200 Lira aylıklı birer adetlik iş müfettişlikleri kaldırılıyordu. Bu kadroların yerine 3 adet 350'er Lira aylıklı iş başmüfettişliği ve 2 adet 175'er Lira aylıklı iş müfettişliği ihdas ediliyordu (Anadolu, 17.03.1938).

Nisan ayında ise İktisat Vekâleti, kendisine bağlı kurumları Dördüncü Vakıf Hanına taşınmaya mecbur bırakmıştı. Bunun başlıca sebebi, kurumların birbiriyle olan muhaberatını sağlamak ve kira ödemekten kurtulmaktı (Akşam, 18.02.1938). Mayıs ayında da İzmir'de benzer bir taşınma yaşanmış ve borsa binasının üst katına naklolmuştu (Anadolu, 06.05.1938).

İstanbul'a diğer illerden gelen işsizlerin durak noktasının Sirkeci'deki İş Dairesi olduğunu yazan Son Telgraf gazetesi, başvuranların meslek erbabı olmadığını oysa İş Dairesinin imkân dâhilinde fabrikalara yönlendirdiğini ancak mesleği olmayanların fabrikalarda istihdam olunmadığını bildiriyordu. İktisat Vekâletinin belediyelere bir yazı göndererek, vatandaşların "bîkes ve sefil bir vaziyette kalmamaları" için İstanbul'a gelmeden önce çalışabilecekleri işi temin etmeleri konusunda uyarılarda bulunmalarını istiyordu (Son Telgraf, 03.04.1938).

5 Nisan günü gazetelerde neşredilen önemli bir haber ise yumurta ihracatının durmasına sebep olan yumurta işçileri kriziydi. Yevmiye üzerinde anlaşamamış ve olay büyümüştü. Nihayet taraflar kendi arasında anlaşmış ve yumurta ihracatı büyük bir krizden kurtulmuştu (Akşam, 05.04.1938). Eylemin gerçekleştiği gün 800 sandık yumurta ihracatı yapılamamıştı (Cumhuriyet, 05.04.1938). Mesele kamuoyunu çok meşgul etmişti. İşçilerin grev yaptığı ve bu durumun İş Kanunu'na aykırı olduğunu söyleyenlere cevap yine İş Dairesinden gelmişti. İşçilerin bir yere bağlı olmadığını (sendikal faaliyette olmadığı) bu sebeple ortada bir grevinde olmadığı cevabı verilmişti (Kurun, 06.04.1938).

Nisan ayı ortasında da "Fırıncılar Krizi" çıkmıştı. İş Kanununun günlük 8 saat çalışma sınırı getirmesine rağmen kendilerinin 20 saat ve üzerinde çalıştığını söyleyip şikâyetle bulunan fırıncı amelesi durumu İş Dairesine bildirdi. Ancak işverenlerin kendilerine yakın fırınları kiralayıp kapattıkları ve 2 fırının işini tek fırına yükledikleri bu sebeple bazı fırın işçilerinin işsiz kaldığını, çalışanların da korkudan az ücretle çalışmaya razı oldukları basında yazılmıştı. İşçinin tek

ümidi yine İş Dairesi olmuştu. Daire bu durum karşısında çalışmalara başlamıştı (Son Posta, 19.04.1938). Esasen öncesinde fırınların gece çalışmaması istenilmişti ancak “ekmek krizi” yaşanacağı gerekçesiyle belediye tarafından bu karar kabul görmemişti.

İş Dairesi, kendinden önce emsali olmayan bir kurumdu. Bu sebeple her şeye sıfırdan başlıyordu. Esasen İş Kanunu da daha önce genel uygulanmamıştı. Hal böyle olunca süreç daha zor daha fazla özveri gerektiriyordu. Mayıs ayında tüm resmi ve yarı resmi daireler ile müesseseleri kapsayan bir anket çalışması yapılıyordu (Son Posta, 08.05.1938).

16 Mayıs 1938 günü Ankara’da, ilk kez 15 bölge amirinin iştirakiyle İş Dairesi toplantısı tertip edilmişti. Bu toplantı hem daire amirlerinin birbiriyle tanışmasını sağlayacak hem de 1937 ve 1938 yıllarına ait mali çalışma mahiyetinde olacaktı. 1937 yılının bilançosu incelenecek ve 1938’e ait müzakereler yapılacaktı (Ulus, 13.05.1938). Ayrıca İş Kanunu’nun bir yıllık uygulamasının neticeleri de gözden geçirilecek ve amirlerce düzenlenen raporlar görüşülecek ve lüzumu halinde 3008 sayılı kanunda tadilat yapılması hususunda TBMM’ye bir lâyiha sunulacaktı (Kurun, 14.07.1938). Enis Behiç Bey’in başkanlığında yapılan toplantıya bölge amirlerinin yanı sıra Genel Merkez erkânı ve şube müdürleri de iştirak etmişti. Buradan çıkan önemli bir karar da “iş yerlerinin teftişlerinde izlenecek usullerin tespiti” için bir encümen oluşturulmasıydı. Encümen heyetinin içinde Bay Waygert de bulunmaktaydı (Ulus, 17.05.1938).

İş Dairesi sayesinde artık işçiler cesaretle şikâyetlerini dile getiriyor ve İş Kanunu dairesinde haklarını arıyorlardı. Yapılan şikâyet çözümlene kadar süreç takip ediliyor ve haklı hakkını alırken haksız tarafa da kanunun emrettiği müeyyideler yapılıyordu. Hatta savcılığa bile sevk edilebiliyordu. Haziran ayında Atatürk köprüsünde çalışan işçilerin şikâyetleri ve Samatya Havlu Fabrikası’nın işten çıkardığı işçilerin hak arama mücadelesi yukarıda zikrolunan durumun en sarih delilidir. (Haber, 15.06.1938).

İş Dairesi, gazetelerde yazılan bazı yazıları da tekzip etmek zorunda kalmıştı. Mesela “İş Mahkemeleri kurulacağına dair” çıkan bazı haberler ile geçen ay yapılan bölge amirleri toplantısında alındığı iddia edilen haberlerin gerçek olmadığını beyan edip yayımlanan haberleri tekzip etmişti (Haber, 17.06.1938).

22 Haziran 1938 tarihinde İş Dairesi’nin, 1937 yılındaki teşkilatının görev ve yetkileri ilgili olarak Genel Yönetmeliğin bazı maddelerinde değişikliğe gidilmesi ve kadro tasdiki ile ilgili bir kararname yine Atatürk ’ün imzasının da bulunduğu bir metinle yürürlüğe giriyor (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1938 (a)). Bu kararnameye ek olarak 24.12.1938 tarihinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün imzaladığı yeni kararnameyle, İş Dairesinin 1938 mali yılına

ilişkin teşkilat kadrosunda değişiklik yapılması onaylandı (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1938 (c)).

24.06.1938 tarihli “Haber” gazetesinin akşam postasında; “İş Dairesi Bölge Amirliği, şikâyetleri sürat ve hassasiyetle takip etmiş ve işçilerin haklarını verdirmiş” başlığıyla yarım sayfadan fazla yer tutan bir haber yayımlamıştı. Üçüncü Bölge Amiri Başmüfettiş Halûk Bey tarafından gazetenin 21 Haziran’da yayımladığı ihbar niteliğindeki bir habere cevaben kaleme aldığı yazıda işçilerin şikâyetleriyle derhal ilgilenildiği ve işçilerin haklarının verildiği yazıyordu (Haber, 24.06.1938). Aynı tarihli bir başka gazetede ise Birinci Bölge Amirliği’nin (Ankara) yeni bir adrese taşındığını bildiriliyordu. 20 Haziran’dan itibaren Postane (Posta) Caddesinde bulunan Tahsin Mermercioğlu Apartmanının 5 no’lu dairesine taşındığı; “işçi, işveren ve tüm alâkadarlara” ilan ediliyordu. İrtibat için de “2944” telefon numarası bildiriliyordu (Ulus, 24.06.1938).

11.07.1938’de İzmir’te devlet tarafından kurulan ilkimya fabrikasının temeli atılıyordu. Yeni İktisat Vekili Şakir Kesebir ’in temelini attığı fabrikanın bu özel gününde İş Dairesi Reisi Enis Behiç Bey’de hazır bulunmuştu (Tan, 11.07.1938). Celal Bayar’ın ve Şakir Kesebir’in İktisat Vekilliği yaptığı dönemlerde İş Dairesinin ilk ve tek Genel Müdürü olan Enis Behiç Koryürek, 13 Temmuz 1938 tarihinde “Kurun” gazetesine uzunca bir beyanat vermişti. Bu beyanat da İş Dairesi’nin 6.000’e yakın göçmene iş bulduğunu, iş yerlerine iç talimatnameler gönderildiğini böylelikle de iş yerlerinde uyumun sağladığını altını çiziyordu. 1937 senesinde 15 bölge de 1938 senesinde ise 20 bölge de teşkilatların kurulduğunu ve önümüzdeki yıl (1939) İş ve İşçi Bulma Teşkilatının kurulmasının hedeflendiğini söylüyordu (Kurun, 15.05.1938).

14 Temmuz’da aynı gazetede İş Dairesine bağlı bölge amirliği sayısının 15’ten 20’ye çıkarıldığı ve ilk kez rotasyon (yer değişikliği) uygulanarak Bölge amirliklerinde yeni atamalar yapıldığı da basında yer bulmuştu (Akşam, 15.07.1938)²⁶.

26 Yeni Görev Yeri	Eski Görev Yeri	İsim / Soyisim
Ankara Bölge amirliğine	İzmir Bölge amiri	Halis Ulubay
<i>Görev yerleri değişen âmirler:</i>		
İzmir Bölge amirliğine	Adana Bölge amiri	Kemal Tilkicioğlu
Adana Bölge amirliğine	Trabzon Bölge amiri	Kemal Hakgüder
Trabzon Bölge amirliğine	Genel Merkez’den	Said Nil
Balıkesir Bölge amirliğine	İstanbul İş Müfettişlerinden	Enver Atafırat
Samsun Bölge amirliğine	İş Müfettişlerinden	Hulusi Takas
Malatya Bölge amirliğine	Diyarbakır Bölge amiri	Muhsin Eğilmez
Diyarbakır Bölge amirliğine	Malatya Bölge amiri	Zülfikar Tunador
İzmit Bölge amirliğine	Genel Merkezden	Celal Dinçer
Eskişehir Bölge amirliğine	Adana İş Müfettişlerinden	Ekrem Özyaşar
Giresun Bölge amirliğine	Genel Merkez’den	Necdet Azak
Elazığ Bölge amirliğine	İzmir İş Müfettişlerinden	Halil Tekinbucaklı
Erzurum Bölge amirliğine	Trabzon İş Müfettişlerinden	Necat Bilgütay
<i>Görev yerleri değişmeyen âmirler:</i> Haluk Belson (İstanbul), Ağah Yazgaç (Edirne), Kadri Çakar (Aydın), Refet Kurtbay (Antalya), Nahit Mistçiler (Kayseri), Avni Arıkök (Bursa),		

Aynı gün yayımlanmış Cumhuriyet gazetesinde ise Enis Behiç Bey'in Zonguldak'ta olduğu ve sırayla tüm İş Dairesi amirliklerini gezeceği haber veriliyordu (Cumhuriyet, 14.07.1938). O sırada yeni İktisat Vekili Şakir Kesebir'de Zonguldak kömür havzasına ziyarette bulunmuştu (Cumhuriyet, 14.07.1938).

İş Dairesi'nde göreve getirilmek toplumda önemli bir yere sahip olmak demektir. Mesela eski bir gazeteci olan Celalettin Çetiner 'in, İzmit Bölge amirliğinde "Baş memur" kadrosuna getirilmesi üzerine çalıştığı gazeteler bunu yazmış ve tebrik etmişlerdi (Son Posta, 19.07.1938).

İş Dairesi, çalışanlar için bir ümit kapısı olmuştu. Öyle ki şikâyetler gazetelerde "açık muhabere" olarak bile yayımlanıyor (Haber, 20.07.1938) ve İş Dairesi'nin "nazar-ı dikkatine" sunuluyordu. Kamuoyu, İş Dairesi'nin kendisine iletilen şikâyetleri takip ederek bir sonuca varacağını biliyordu. Zira bu zamana kadar hep öyle olmuştu. İş Dairesi, yalnızca işçi ve işveren arasındaki sorunlarla uğraşmıyordu. İş hayatının her evresinde kendini otorite olarak kabul ettirmişti. İş sigortaları için de çalışmaları sürdüren İş Dairesi, 1939 yılında bu sorunun artık hallolmasını hedefliyordu. Ancak sigortanın faydalarının hemen değil 5 yıl sonra görülmeye başlanacağı da öngörülmüyordu. Bu sürede primler toplanacaktı. Bu konuyu İş Dairesi Reisi Enis Behiç Bey detaylı olarak izah ediyordu. (Tan, 21.07.1938).

İş Dairesi'nin yaptığı yeniliklerden birisi de özel iş yerlerinin gündüzleri 13'ten 15'e kadar tatil yapmaları yönünde aldığı karardı. Üstelik bu uygulama hem yaz hem de kış mevsimlerinde de uygulanacaktı (Haber, 25.07.1938).

Yeni kurulan ve Kocaeli (İzmit) ile Bolu illerini de kapsayan 16. Bölge amirliği 27.06.1938 tarih ve 2/9059 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla teşekkül edilmişti. 1 Ağustos itibarıyla de göreve başlamıştı. Geçici olarak Ticaret Odası'nın tahsis ettiği yerde faaliyet gösterecekti (Son Posta, 04.08.1938). 6 Ağustos'ta Karadeniz teftişini tamamlayıp İstanbul'a gelen Enis Behiç Bey, buradan Ankara'ya gidecekti. Gündemde haftalık 48 saat ile sınırlanan çalışma sürelerinin öncelikle sanayi müesseselerindeki uygulamasını yaygınlaştırmak ve sonra tüm müesseselerde uygulamasını sağlamaktı. Enis Behiç Bey, bu konuyla ilgili genel emir yayınlanacağını söylüyordu. Ankara'dan da Garbî Anadolu teftişine gidecekti (Akşam, 06.08.1938). İl ziyaretleri ve teftişleri yalnızca Enis Behiç Bey yapmıyordu. Aynı zamanda Reis Muavini²⁷ Kemaleddin Apak 'ta illeri ziyaret ediyordu. 17 Ağustos'ta İstanbul'a giden Apak; İş Dairesi'nin iş yerlerinde uyulması gereken sağlık kurallarıyla ilgili bir nizamnamenin hazırlıklarının bitme aşamasına geldiğini müjdeliyordu (Akşam, 17.08.1938).

27 Reis Muavini unvanın karşılığı günümüzde Genel Müdür Yardımcısı makamıdır.

Yukarıda sayılan kararnameler görüşölürken, 16 Eylöl'nden başlayıp 16 Aralık'a kadar süren bir dizi yazışma da İş Dairesi'nin fonksiyonunun önemini anlamada bize yardımcı olmaktadır. Zira Bu yazışmalarda İş Dairesinin Milletler Cemiyeti Beynelmilel İş Bürosu ile doğrudan haberleşmesine müsaade verilmesi talep ediliyordu. Böylelikle İş Dairesi uluslararası bir kimliğe de kavuşuyordu (Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, 1938 (b)). Ayrıca 21 Eylöl tarihli gazete haberinde "İşçi sigortası" ile "İşçi ve İş Bulma Teşkilatı" kurumunun 15.06.1939 tarihinde faaliyete geçeceği bildiriliyordu. Konuyu Enis Behiç Beyin ağzından veren gazete, "sigorta idaresi"nin²⁸ bir devlet müessesesi olacağı ve İş Dairesi'ne bağılı olarak faaliyet göstereceğini, iş kazaları ile mesleki hastalıklar ve analık hallerini kapsayacağını da bildiriyordu. Ayriyeten çalışamaz hale gelenlere, yaşlılara, hastalık ve ölüm hallerinin de bu sigorta kapsamında olacağı izah ediliyordu (Haber, 21.09.1938). Aynı gün Ulus gazetesinde de bu durum detaylıca anlatılıyor ve gazeteciler gibi fikri çalışma yapanların da işçi sigortasından yararlanacağını altı çiziliyordu (Ulus, 21.09.1938).

Eylöl ayında göze çarpan 2 haberden birisi İstanbul Karaağaç Sötlölce ve Silahtarağa Tuğla Fabrikasında çalışan işçilerin şikâyeti diğeri ise İş Dairesi müfettişlerinden Memduh Ezel ile İffet Hanım'ın nişanlanma haberiydi. Tuğla Fabrikası işçileri dinlenmeksizin 14 saat çalıştırıldığına dair yaptıkları şikâyet 3. Bölge amirliği tarafından hemen işleme konulmuş ve tahkikat başlatılmıştı (Son Telgraf, 25.09.1938). Memduh Bey ise Boğazlar Komisyonu eski reisi Amiral Vasıf Bey'in kızı İffet Hanımla nişanlanmıştı (Haber, 14.09.1938). Bugün magazin olarak algılanan bu tür haberler o tarihlerde gazetelerde neşredilerek kamuoyu bilgilendiriliyordu.

İşçi ücretleriyle ilgili Mersin'den gelen şikâyet hususunda hem Dördüncü Bölge Müdürü Kemal (Tilkicioğlu) Bey hem de Enis Behiç (Koryürek) Bey birlikte çalışmış ve işçi ile işverenleri görüştürmüştü. İşçi şikâyetlerini ilk günden beri dinleyen ve çözümü için uğraşan İş Dairesi, sahada da aktif rol oynuyordu. Mersin tramvay müstahdemlerinin 11 saat çalışmaları karşılığında aldıkları ücreti yetersiz bulduklarına dair şikâyet de dikkatle inceleniyor, taraflar görüştürölerek uzlaştırılıyordu (Yeni Asır, 14.10.1938).

Enis Behiç Bey, Ekim ayı boyunca Batı Anadolu ve Akdeniz mıntikasını gezmiş sonrasında İstanbul'a dönüp burada 1 hafta çalışmalarda bulunmuş ve sonrasında da Ankara'ya dönmüştü (Son Posta, 31.10.1938). İş Dairesi Reisi Enis Behiç Bey'in, yurt gezileri yaparak İş Dairesinin teşkilatlanması ve sonrasında "İş Bulma Teşkilatı'nın" kurulması hususunda yoğun mesai harcadığını görüyoruz. Daha önce İstanbul'a giden Enis Behiç Bey, Batı Anadolu ve Akdeniz bölgesini gezmişti. Bu geziler sonrasında verdiği beyanatta, İş Dairesi'nin faaliyetleri için yeni bir program hazırlandığını, iş ve işçi arasındaki

---

28 Sigorta İdaresi'nin görevini günümüzde Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) yürötmektedir.

ihtilafların giderilmesi ve işçinin sağlık sorunları yaşamaması için yeni kanuni düzenlemeler (nizamnameler) hazırladığını da basından öğreniyoruz. Haberin devamında; “önümüzdeki Haziranda (1939) içtimai sigortalar teşkilatı ile iş bulma teşkilatı da kurulmuş ve çalışmağa başlamış olacaktır” (Haber, 03.11.1938) denilmektedir. Bu cümleden de anlaşılacağı üzere İş Dairesi'nin geçici olarak kurulduğu bir kez daha dillendirilmişti ve 15 Haziran 1939'da asıl şeklini alması planlanmaktaydı. Yine sigorta teşkilatının da aynı tarihte kurulması hedefleniyordu.

Cumhurbaşkanı İsmet Paşa, Zonguldak'a bir ziyarette bulunmuş ve burada İş Dairesi bölge amiri ile kısa bir söyleşi yapmıştı. İşçilerin tamamının sıcak yemek yemesini isteyen İnönü, ayrıca amelenin köylerine para götürebilmelerini de istemişti. Bu kısa konuşma İş Dairesi Bölge amirlerinden birisinin Cumhurbaşkanı ile yaptığı tespit edilen ilk konuşmaydı (Akşam, 12.12.1938).

Aralık ayının ilk günleri İstanbul Tramvay şirketi çalışanlarının şikâyetleri; son günlerinde ise işyerlerinde hıfzıssıhha kanununun tatbik edilip edilmediğinin anlaşılması için yapılan teftişler basına yansımıştı. Hıfzıssıhha denetimlerinde ise bazı işverenlerin işyerlerinde sağlıklı ortamın tesisini sağlamadığı halde iş müfettişlerinin gözlerini boyamaya dönük hal ve hareketler sergilediği tespit edilmiş ve derhal cezai işlem başlatılmıştı (Haber, 27.12.1938) Kamulaştırılan özel işletmelerdeki işçilerin haklarını alamadıkları ya da eksik ödeme yapılması da İş Dairesi'nin çözdüğü konulardan birisiydi. Tramvay şirketi örneği bu durumda birisiydi. Şirketin, işçilere bazı haklarını vermediği yönünde yapılan şikâyet İş Dairesi'ni harekete geçirmişti. Yapılan incelemeler sonucunda işçiler haklı çıkmış ve İstanbul Bölge amirliği durumu Genel Müdürlüğe (Ankara) bildirmişti (Akşam, 02.12.1938).

2.5. 1939 Senesi

İkinci Dünya Savaşı'nın fiilen başlamasıyla gündem değişmiş ve İş Dairesi' de dâhil birçok konu arka saflara itilmişti. Ancak İş Dairesi çalışmalarını sürdürüyordu. Hazırlanan “İş ihtilaflarının uzlaştırma ve tahkim nizamnamesi” çalışmalarının tamamlanmış ve taslak metin Devlet Şûrası'na gönderilmişti. Bu düzenleme ile hem taraflar arasındaki ihtilafların tahkim yoluyla çözülmesi hedeflenmiş hem de o dönemde yasak olan grev ve lokavt konularında da çeşitli hükümlere yer verilmişti (Ulus, 01.01.1939). Aynı gazetenin bir gün sonraki baskısında İş Dairesi kadrolarında değişiklik yapıldığı bildiriliyordu. Artık İş Genel Müfettişliği kadrosu tahsis ediliyordu. Bu kadroya 400 Lira maaşlı bir İş Genel Müfettişi, 175 Lira maaşlı iki iş müfettişi, 150 Lira maaşlı bir Baş memurluk ve 20 Lira maaşlı iki odacı kadrosu tahsis ediliyordu.

Gazetenin aynı gün yayımladığı bir başka haberde ise Devlet Şûrası'nda seçimler olacağı bildiriliyordu. Boş kadrolar için toplam 55 namzet (aday) olacağı da aynı haberde kendine yer buluyordu. (Ulus, 02.01.1939). Nitekim adayların isimleri 8 Ocak'tan itibaren neşredilmeye başlandı. 10 Ocak'ta İş Dairesi Reisi Enis Behiç Koryürek ve eski Vali, şimdiki İş Dairesi Diyarbakır Bölge Amiri Refet Kubay da azalıklar için ismi geçen namzetler arasında olduğu görülmüyordu (Yeni Asır, 10.01.1939). Ancak on gün sonra yayımlanan haberde aza namzet listesinde bazı tadiller yapılmıştı. Bu tadilden sonra Diyarbakır Bölge amirinin listeden çıkarıldığını görüyoruz. Fakat Enis Behiç Bey'in adaylığı duruyordu (Cumhuriyet, 20.01.1939).

Ocak ayında dikkat çeken bir gelişme de, Milletler Cemiyeti'nde çalışanların maaşlarıyla ilgiliydi. Hatırlanacağı üzere yeni tahsis edilen İş Genel Müfettişi kadrosu için 400 Lira maaş tahsis edilmişti. 03.09.1937 tarihinde Enis Behiç Bey için ise tahsis edilen maaş 600 Lira idi. Oysa bu miktarlar Milletler Cemiyeti'nin verdiği maaşların çok altında kalmıştı. Milletler Cemiyeti Umum Kâtibi (Genel Sekreteri) aylık 1.000 Lira maaş alırken, Milletler Arası İş Dairesi Müdürü'nün ise aylık 4.000 Lira civarı maaş aldığı yazılıyordu. Haberin devamında özetle en düşüm memur maaşının yaklaşık 200 Lira civarında olduğu ve bu giderlerin üye devletler tarafından karşılandığından bahsediliyordu (Halkın Sesi, 04.01.1939).

Bir ay önce gündeme gelen tahkim mahkemesi konusu Şubat ayında bir yol haritasına kavuşturuluyordu. Buna göre illerde Vali başkanlığında kurulacak hakem kurulları işçi işveren anlaşmazlıklarını bir karara bağlayacaktı ve bu uygulama 15.06.1939 tarihinden itibaren hayata geçecekti. Mart ayından itibaren ise işyerlerinde "işçi mümessilleri" seçimine başlanacaktı. (Son Posta, 10.02.1939).

Cumhurbaşkanı "Milli Şef" İsmet İnönü, Zonguldak ziyareti sırasında gündeme getirdiği sorunlar vardı. Zonguldak Valisi Halit Aksoy'un başkanlığında ziyaretlere çıkan ekip bu sorunun çözüldüğünü gördü. İş Dairesi Bölge amirinin de içinde bulunduğu ekip, kömür ocaklarında çalışan yaklaşık 17.000 işçinin 3 öğün sıcak yemek ve günlük 4.000 kalori teminini sağlayacak bir menünün hayata geçirilmesini sağlamışlardı. Bu durum İş Dairesi'nin yalnızca işçilerin şikâyetlerini değil onların iş hayatındaki sağlık ve beslenme gibi ihtiyaçlarının da temini yolunda çalıştıklarının göstergesiydi (Ulus, 10.02.1939).

İş Dairesi, işletmelerdeki işçi sayılarını, bu işçilerin yaş aralığını, aldıkları ücretleri bir cetvel ile öğrenmek istiyordu. İlk zamanlardan beri de bu bilgileri doğru olarak toplayabilmek için çalışmıştı. Nihayet 17 Şubat'ta bir tamim ile matbu formlar işyerlerine iletilmiş ve 28 Şubat'a kadar doldurulup Bölge amirliklerine teslimini istemişti. Bu formların nasıl doldurulacağına dair de formun arkasına bir izahnâme yazılmıştı. Haber gazetesi, bazı işverenlerin bu tabloyu dolduramadığından

bahisle uzunca bir metin neşredip durumu detaylıca anlatmıştı. Gazete de, İş Dairesi'nin izahnâmesini yetersiz buluyor hatta metnin içinde geçen ve özetle "... İş Dairesi'nden ayrıntılı bilgiyi alabilir..." manasındaki cümleyi dayanak göstererek, İş Dairesi'nin dahi bu açıklamanın yetersiz olduğunu kabul ettiğini söylüyordu. Oysa cetvel incelendiğinde her sütuna hangi bilginin yazılacağı zaten belirtilmişti (Haber, 22.02.1939).

İş Kanunu'nun 31. Maddesinin 4. Fıkrası gereğince işten çıkan ya da çıkarılan işçilere bir "şahadetname"²⁹ verilmesi gerekiyordu. Aylık maaşı 30 Lira'yı geçmeyen işçilerden herhangi bir ücret talep edilmezken bu baremden fazla maaş alanların belgelerine 15 Kuruşluk pul yapıştırılması şartı vardı. Bu belgenin tasdiki de işyerinin bulunduğu bölgeye bakan Zabıta Amirliğince yapılacaktı. Bu belgenin doldurulmaması veya yalan beyan içermesi ise suç teşkil ediyordu.

1939 yılı 11 Mart'ında ülkemize Milletler Cemiyeti Mesai Bürosu Müdürü "Osvalt Ştayn" (Osvold Stein) gelir. Kendisi "işçi sigortaları üzerine uzman" olduğu bilinir. 12 Mart akşamı Ankara'ya geçer ve İktisat Vekâleti ile İş Dairesi Şefliği 'nde "iş ve işçi sigortaları" konusunda görüşmeler yapar. Sonrasında ise yurdun farklı yerlerindeki İş Dairesi Bölge amirliklerini ziyaret eder. Stein, bu ziyaretler sonrasında işçi sigortası hakkında bir rapor düzenleyecektir (Cumhuriyet, 12.03.1939). Stein'in tetkikleri devam ederken, Nisan başında işyerlerindeki "işçi temsilcisi seçiminin" tamamlanması hususunda uyarılar yapılır. İki ay içerisinde bu seçimlerin tamamlanması istenirken, temsilciler için bir de kıstas konulur. "Mümessiller bilhassa iş verenlerin adamlarından veya onlarla sıkı temas eden kimselerden olmayacaklardır" denilerek işverenlerin olası tahakkümlerinin başlamadan bitirilmesi hedeflenmişti (Haber, 01.04.1939).

Nisan ayında İktisat Vekâletinden bazı birimler başka bakanlıklara aktarılır. Ticaret ve Nafia Vekâleti ile yeni kurulan "Muhabere ve Münakale Vekâletine" bazı kurumlar bağlanır. Ancak İş Dairesi, İktisat Vekâleti 'ne bağlı olarak faaliyetlerine devam eder (Son Posta, 06.04.1939).

12 Nisan'da işçi mümessilleri ile ilgili nizamname işyerlerine gönderilmeye başlanır. Buna göre işçi mümessilleri 2 yılda bir seçilecektir ve bu seçimler İş Dairesi müfettişleri nezaretinde yapılacaktır. Seçimler 1939 yılı Mayıs ayına kadar tamamlanacaktı. Mümessiller işyerlerinde çıkan ihtilafları çözmeye çalışacaktı. Çözemedikleri meseleler için ise çözüm noktası İş Dairesi olacaktı (Cumhuriyet, 13.04.1939). 3. Bölge (İstanbul) Amirliği bu durumu gazetelerde ilan vererek de duyurmuştu. 15.06.1939 tarihinde göreve başlayacak mümessillerin 24.03.1939 tarihli Resmi Gazete'nin 4.165

²⁹ Şahadetname belgesinde işçinin çalıştığı işin tanımı, çalıştığı süre ve işin çeşidi gibi bilgilerin yazılması gerekiyordu. İşçinin talep etmesi durumunda, onun işte gösterdiği performansına dair de bilgiler yazılabilecekti.

numaralı sayısında neşredilen “İş ihtilaflarını uzlaştırma ve tahkim nizamnamesi” gereğince görevlerini yapacakları da anlaşıyordu (Cumhuriyet, 20.04.1939). İstanbul bölgesinde 80.000 işçi, mümessil seçimine katılacaktı. 1.700 iş yerinde yapılacak seçim sonunda 4 nüsha mazbata hazırlanıp bunlarda İş Dairesi’ne (Üçüncü Bölge amirliğine) teslim edilecekti (Son Posta, 26.04.1939).

İşçi sigortaları ile ilgili çalışmalar yapmak üzere gelmiş olan Milletler Cemiyeti mesai bürosu müdürü Osvald Stein, bir ay kadar çalışmalarına devam etmiş ve sonunda Cenevre’ye dönmüştü. Stein’in tetkiklerinin bitmesiyle işçi sigortası kanunu projesi de son şeklini almış bulunuyordu (Cumhuriyet, 13.04.1939).

İş Dairesi, İş Kanunu’nun 30. Maddesine istinaden, işçilerden kesilen para cezaları sonucunda toplanan meblağın gereği gibi sarf edilmediğini tespit ediyor ve el’an toplanan paralar ile bundan sonra toplanacak paraların İktisat Vekâleti emrine Ziraat Bankasına yatırılmasını istiyordu. (Haber, 26.04.1939). Bu uygulamayla birlikte kesilen ceza sayısı azalmaya başlamıştı (Haber, 21.06.1939).

Mayıs ayında gündemi en çok meşgul eden konu “işçi mümessilleri” meselesiydi. Çalışan sayılarına göre işçi mümessil sayıları bile sınıflandırılmıştı (Akşam, 14.05.1939).³⁰ Mümessil seçiminde İstanbul Ticaret Odası’nın da 4 mümessil seçmişti (Haber, 23.05.1939).

İzmit kâğıt ve karton fabrikasında çalışan 12 kadın işçinin 23 Nisan Bayramında geçit resmine katılmadığı gerekçesiyle işlerine son verilmişti. İş Dairesi’ne başvuran kadınların buradan bir netice alamaması ve işsiz kalmaları kamuoyunda tepkiye neden olmuştu (Cumhuriyet, 17.05.1939).

Haziran 1939’da İş Dairesi, görevini artık “Mıntaka İktisat Müdürlüğüne” devrediyordu. Bir Haziran’da İş Dairesi lağvediliyordu. Ancak Bölge amiri ve memurlar, 1 ay boyunca geçici olarak görevlerine devam edeceklerdi (Haber, 04.06.1939). İş Dairesi İstanbul Bölge amiri Haluk Belson, İstanbul İktisat Müdürü oluyordu. İzmir İktisat Müdürlüğüne, mülga İş Dairesi amiri Kemal Tilkicioğlu, atanmıştı (Akşam, 07.06.1939). İktisat Müdürlüğü; İş Dairesi Bölge amirliği, sanayi müfettişliği ve maadin müfettişliğinin birleşmesiyle oluşuyordu (Akşam, 02.06.1939). Yeni teşkilatlarla ilgili talimatları İktisat Vekâleti’nin yeni Bakanı Hüsnü Çakır bizzat vermişti (Son Posta, 06.06.1939). İş Dairesi’nde görev yapan memurların işsiz kalmayacağı ve maaşlarında da herhangi bir eksiltme olmayacağı da basın aracılığıyla kamuoyuna duyurulmuştu (Vakit, 06.06.1939). İsim değişse de çalışmalar durmuyordu. 15.06.1939’da yürürlüğe girecek olan “İş İhtilafları Nizamnamesinin” uygulamasına başlanacaktı. Hâlen

---

30 Akşam gazetesi 14.5.1939, s.3. Bu sayılar şöyledi; 50 çalışanı olan iş yerlerinde 4 yedek 2 asil toplam 6 kişi. 200 çalışanı olan iş yerlerinde 6 yedek 3 asil toplam 9 kişi. 1000 çalışanı olan iş yerlerinde 8 yedek 4 asil toplam 12 kişi. 1000’den fazla çalışanı olan iş yerlerinde 10 yedek 5 asil toplam 15 kişi.

mümessil seçimi yapmayan işyerleri uyarılıyor ve seçim sonuçlarının “İş Bölgesi Mıntaka Âmirliğine ” bildirilmesi isteniyordu (Vakit, 04.06.1939).

Zonguldak Havzayı Fahmiyesi (Taşkömürü Havzası) Müdürlüğü de lağvediliyordu. İşlere bir müddet daha Başmühendis Cemal Zühtü Bey bakacaktı. İktisat Müdürlüğüne bağlansa da maden işletmelerinin sonrasında birleştirilip tek elden idare edilmesi planlanıyordu (Tan, 11.06.1939). Ancak bu süreç, 1936'dan beri yapılan çalışmaların heba olduğu ve ana rotadan sapıldığı anlamına gelmiyordu. Zira 14 Haziran tarihli bir haberde, 2 yıl sonra “İş ve İşçi Bulma Teşkilatının” kurulacağı ve teşkilatların tüm memlekette aynı anda açılacağı bildiriliyordu (Son Telgraf, 14.06.1939).

15 Haziran 1939 tarihinde ise “İş İhtilaflarını Uzlaştırma Nizamnamesi” yürürlüğe girmişti. Bu da “Türk Çalışma Hayatında” yeni bir milat olmuştu (Son Posta, 15.06.1939).

İş Dairesi'nin görevi 1939 yılı Haziran ayında son buluyordu. Bayrağı “Mıntaka İktisat Müdürlüğüne” devrediyordu.

Sonuç

İş Dairesi, 3008 sayılı İş Kanunu'nun Dokuzuncu Teşkilat Faslı'nın 141, 141 ve 143. Maddelerine göre kuruluyordu. 29.09.1936 tarihli Kararname ile de 100.000 Liralık tahsisat ayrılıyordu. Ülke genelinde teşkilatlanma ve kadro tahsisi konularında çalışmalara hemen başlandı. “İş Dairesi Şefi” görevine atanan ilk kişi de Enis Behiç Koryürek'tir.

1936 senesinde İş Dairesi kurulması yönünde karar alınmış ve derhal çalışmalara başlanmıştır. Taşra teşkilatında, sayı sürekli arttırılmış ve 20 Bölge Âmirliğine kadar çıkartılmıştır.

İşçi bulma hizmeti, devlet sigortası, işçi şikâyetleri, iş yeri denetimi, iş kazaları ve meslek hastalıkları gibi çok sayıda konuyla ilgili çalışılmıştır. Ayrıca 15.06.1937 tarihinde yürürlüğe girecek olan İş Kanunu'nun uygulanması için tüm ön çalışmalar İş Dairesi tarafından yürütülmüştür. Çocuk işçiliği ile mücadele etmiştir.

İşçiler için bir güvence makamı olmuştur. Kendisine iletilen sorunlarla tek tek ilgilenmiş ve kesin sonuca kavuşturmuştur. Şikâyet sayısı gün de 40 civarına yükselmışken İş Dairesi'nin çalışmaları sonucunda bu sayı üç günde birkaç şikâyete kadar düşmüştür.

3008 sayılı İş Kanunu'nun yanlış yorumlanmaması ve sair suiistimallerin ortadan kaldırılması için toplantılar, basın bilgilendirmeleri vb. yöntemlere başvurulmuştur.

Güçlü bir merkezi teşkilat kadrosu oluşturulmuştur. Hem ulusal hem de uluslararası istihdam alanında iş yapmaya müsait kadrolar tahsis edilmiştir. Uluslararası sahada da Milletler Cemiyeti Mesai Bürosu yetkilileriyle sürekli irtibat halinde olunmuştur. İş Kanunu ve

sigorta gibi elzem konularda yabancı uzmanlarla çalışılmış, uluslararası yasalar ve anlaşmalar titizlikle takip edilmiştir.

1.06.1939'da lağvedilmiştir. Ancak İş Dairesi çalışanları, dairenin görevleriyle beraber yeni bir isimle “Mıntaka İktisat Müdürlüğü” olarak devam etmiştir. Ayrıca “İşçi Borsaları” kurularak iş arayanlara, kendilerine uygun işler bulunması içinde yeni bir idari kurum teşekkül ettirilmiştir. 1941 yılında “İş ve İşçi Bulma Teşkilatının” kurulması planlanmıştır. Ancak bu hedef gerçekleştirilememiştir.

İş Dairesi, kısa hayatı boyunca yalnızca istihdamda aracı kurum özelliği taşımamıştır. O aynı zamanda ismi konulmamış bir “Çalışma Bakanlığı” gibi faaliyet göstermiştir. Günümüzde farklı Genel Müdürlüklerin (İŞKUR, SGK, ÇASGEM, İSGÜM, Ereğli Kömür HAVzası ve Amele Birliği Biriktirme Sandığı gibi) görevlerinin tamamı İş Dairesi tarafından yürütülmüştür. Bazı konularda ilk çalışmalar ve kanuni düzenlemeler yine İş Dairesi’nce yapılmıştır.

Finansal Destek ve Teşekkür / Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

YAYIMLANMIŞ MAKALELER, ESERLER ve RESMİ BELGELER

- Civan, O. E. (2025). 3008 Sayılı İş Kanunu. *Atatürk Ansiklopedisi*.
- Candır, K. (2015). "Enis Behic Koryurek'in harp edebiyatı konulu şiirleri üzerine bir inceleme". *Cankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 6(6), 15-37.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. (1936). İş Dairesi Hakkında Kararname. İş Dairesi'nin Bir Yıllık Hazırlık Teşkilatı Kadrosunun ve Umumi Yönetmeliğinin Tasdiki.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. (1937). Kararname. İş Dairesi'nin Hazırlık Kadrosuna İlaveten Çalıştırılacak Memurlara Ait Kadronun Tasdiki.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. (1938). Kararname.
- Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi. (1938). İş Dairesinin Milletler Cemiyeti ile Görüşmesine İzin Verilmesi.
- Doğan, H. (2018). Osmanlı Devleti'nin son döneminde grev hakkı ve Ta'til-i Eşgâl Kanunu. *Belleten*, 82(293), 265-294.
- Etкер, Ş. (2011). Darülfünun Fen Fakültesi Darülmesailer Talimatnamesi (1924). *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 13(1), 101-108.
- Güzel, A. (2012). "3008 Sayılı İş Yasasının önemi ve başlıca hükümleri". *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 165-224.
- Kadioğlu, S. (2007). Walther Penck'in Türkiye'deki çalışmaları. *İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Yerbilimleri Dergisi*, 20(1), 1-18.
- Kemaloğlu, A. İ. (2023). *Mehmet Şakir Kesebir* (1889-1966). <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-sakir-kesebir-1889-1966/>
- Resmi Gazete. (1936, Haziran 15). 3008 Sayılı İş Kanunu.
- Sami, Ş. (2017). *Kâmûs-ı Türkî*. (Derleyiciler: R. Gündoğdu, N. Adıgüzel, & E. F. Önal) İdeal Kültür Yayıncılık.
- Sümer Holding A.Ş. (2025). <https://sumerholding.gov.tr/tarihce.aspx>
- Sürmeli, S. (2000) Cemiyet-i Akvam'a Müzaheret Cemiyeti Türkiye'de kuruluşu ve Prag konferansı, *Atatürk Yolu Dergisi*, 7(25), 181-200.
- T.C. Başbakanlık D. Arş. G.M. (2014). Dünden Bugüne Başbakanlık (1920-2014). Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.
- T.C. Merkez Bankası. (1951). *1950 Ondokuzuncu Hesap Yılı Hakkında Bilonço ve Kar ve Zarar Hebasi*. Ankara: TCMB.

GAZETELER

- Akşam. (1936 (a), Ağustos 4). İş kanunun tatbik için hazırlıklar başladı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-08-04/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-08-04/2)
- Akşam. (1936 (b), Aralık 30). İktisat Vekâleti İş Dairesi Üçüncü Bölge âmirliğinden. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1936-12-30/13](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1936-12-30/13)
- Akşam. (1937 (a), Şubat 15). İş dairesi reisi İstanbul'a geliyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-02-15/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-02-15/2)
- Akşam. (1937 (b), Şubat 16). İş kanununun tatbiki hazırlıkları ilerliyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-02-16/4](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-02-16/4)
- Akşam. (1937 (c), Mart 30). İşçiler için sigorta kurulacak. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-03-30/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-03-30/5)

- Akşam. (1937 (ç), Nisan 3). İş kanununun tatbiki hazırlıkları ilerliyor Devlet işçi sigortası büyük bir içtimâî yardım müessesesi halini alacak. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-04-03/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-04-03/5)
- Akşam. (1937 (d), Nisan 7). İş beyannamesi almıyanlar 15 Nisana kadar son bir mühlet verildi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-04-07/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-04-07/5)
- Akşam. (1937 (e), Nisan 19). İş kanunu üçüncü mıntıkada iş beyannamelerinin tevzii bitmek üzere. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-04-19/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-04-19/5)
- Akşam. (1937 (f), Mayıs 4). İş kanunu Resmî daireler de işçiler hakkında beyanname verecekler. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-05-04/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-05-04/3)
- Akşam. (1937 (g), Mayıs 18). İş kanununun tatbiki hazırlıkları. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-05-18/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-05-18/5)
- Akşam. (1937 (ğ), Haziran 8). İş kanunun tatbiki hazırlığı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-08/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-08/3)
- Akşam. (1937 (h), Haziran 9). İş kanunu Tatbikata aid teşkilât 1 temmuzda faaliyete geçece. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-09/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-09/1)
- Akşam. (1937 (ı), Haziran 16). Dün iş kanununun tatbikine başlandı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-16/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-16/1)
- Akşam. (1937 (i), Haziran 13). İş kanunu Yarından sonra kanunun tatbikine başlanıyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-13/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-06-13/2)
- Akşam. (1937 (j), Temmuz 4). İş bürosu Dün de birçok müracaatlar vuku buldu. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-07-04/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-07-04/3)
- Akşam. (1937 (k), Temmuz 8). İş yerleri İş dairesi birer tebliğ gönderdi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-07-08/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-07-08/5)
- Akşam. (1937 (l), Eylül 24). İş kanununun tatbiki etrafında verilen izahat. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-09-24/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-09-24/5)
- Akşam. (1937 (m), Ekim 29). Fazla çalışma ücreti Fabrikatörler yüzde elliye itiraz ediyorlar. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-10-29/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-10-29/5)
- Akşam. (1937 (n), Aralık 12). İş kanunu Sıhhat nizamnamesinin de bugünlerde tebliği bekleniyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-12-10/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1937-12-10/2)
- Akşam. (1938 (a), Ocak 16). İş isteyenler Çoğu taşradan yeni gelenlerdir. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-01-16/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-01-16/3)
- Akşam. (1938 (b), Ocak 29). Fırınlarda gece işi hafifletilecek. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-01-29/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-01-29/3)
- Akşam. (1938 (c), Şubat 18). İktisat Vekâletine bağlı müesseseler Nisanda hepsi dördüncü vakıf hana taşınacak. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-02-18/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-02-18/3)
- Akşam. (1938 (ç), Nisan 5). Yumurta amelesi bugün işe başlayacak. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-04-05/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-04-05/2)
- Akşam. (1938 (d), Temmuz 15). İş dairesi Bölge 20ye çıkarıldı, âmirler arasında tayinler yapıldı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-07-15/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-07-15/2)
- Akşam. (1938 (e), Ağustos 6). Haftada 48 saat çalışma. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-08-06/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-08-06/3)
- Akşam. (1938 (f), Ağustos 17). İş yerlerinde sıhhat nizamnamesi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-08-17/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-08-17/5)

- Akşam. (1938 (g), Aralık 2). Tramvay amelesinin haklı olduğu anlaşıyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-12-02/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-12-02/3)
- Akşam. (1938 (ğ), Aralık 12). Reisicumhur dün akşam Karabükte vardılar. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-12-12/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1938-12-12/1)
- Akşam. (1939 (a), Mayıs 14). İş ihtilafları Tahkim nizamnamesi 15 haziranda tatbik edilecek. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1939-05-14/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1939-05-14/3)
- Akşam. (1939 (b), Haziran 2). Lağvedilen müesseseler, yeni teşekküllerin vaziyeti. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1939-06-02/4](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1939-06-02/4)
- Akşam. (1939 (c), Haziran 7). İzmir İktisad ve mıntaka ticaret müdürlükleri. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1939-06-07/7](https://www.gastearsivi.com/gazete/aksam/1939-06-07/7)
- Anadolu. (1937 (a), Nisan 11). İş kanununun tatbiki hazırlıkları. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1937-04-11/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1937-04-11/3)
- Anadolu. (1938 (a), Mart 16). Halka kolaylık gösterilmelidir. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1938-03-16/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1938-03-16/1)
- Anadolu. (1938 (b), Mart 17). İş talimatnamesi Ek kısım da geldi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1938-03-17/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1938-03-17/2)
- Anadolu. (1938 (c), Mayıs 6). Resmi daireler birleşiyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1938-05-06/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/anadolu/1938-05-06/2)
- Cumhuriyet. (1934, Ocak 7) İktisadî Planda Şirket İşleri. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1934-01-07/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1934-01-07/2)
- Cumhuriyet. (1936 (a), Nisan 10). Türkiyede İşçi Nizamı Modern ve yeni bir hukuk meydana getiriliyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-04-10/7](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-04-10/7)
- Cumhuriyet. (1936 (b), Haziran 9). Meclis iş kanununu dün kabul etti. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-06-09/1#google_vignette](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-06-09/1#google_vignette)
- Cumhuriyet. (1936 (c), Eylül 27). İş dairesi müdürü. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-09-29/8](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-09-29/8)
- Cumhuriyet. (1936 (ç), Aralık 9). Vilâyet iş büroları teşekkül etti. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-09/2#google_vignette](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-09/2#google_vignette)
- Cumhuriyet. (1936 (d), Aralık 13). İş teşkilâtı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-13/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-13/3)
- Cumhuriyet. (1936 (e), Aralık 20). İş dairesinin meşgul olacağı meseleler. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-20/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-20/2)
- Cumhuriyet. (1936 (f), Aralık 29). İktisat Vekâleti İş Dairesi Üçüncü Bölge Âmirliğinden. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-29/11](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1936-12-29/11)
- Cumhuriyet. (1937 (a), Ocak 5). İş kanunu tatbikatı Bugün Vilâyette bir toplantı yapılacak. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-01-05/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-01-05/2)
- Cumhuriyet. (1937 (b), Ocak 8). İş kanununun tatbikına hazırlık. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-01-08/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-01-08/2)
- Cumhuriyet. (1937 (c), Haziran 13). Su şirketinin maksadı anlaşıldı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-06-13/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-06-13/2)
- Cumhuriyet. (1937 (ç), Haziran 19). İş kanununa karşı yapılan bir hile. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-06-19/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-06-19/2)
- Cumhuriyet. (1937 (d), Temmuz 15). Gündelik iş müddeti sekiz saat üzerinden tesbit edilecek. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/](https://www.gastearsivi.com/gazete/)

cumhuriyet/1937-07-15/3

Cumhuriyet. (1937 (e), Temmuz 16). İş dairesi Başmüfettişi. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-07-16/2>

Cumhuriyet. (1937 (f), Temmuz 29). İş dairesi teşkilâtı genişletildi. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-07-29/2>

Cumhuriyet. (1937 (g), Ağustos 3). İş idaresinin teşkilatı. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-08-03/3>

Cumhuriyet. (1937 (ğ), Ağustos 14). İş teşkilatının ne surette çalışacağı tespit edildi. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-08-14/2>

Cumhuriyet. (1937 (h), Eylül 3). İş dairesi teşkilatı. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-09-03/3#google_vignette

Cumhuriyet. (1937 (ı), Ekim 4). İş kanunu hükümlerine aykırı hareket eden fabrikalar. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-10-04/2>

Cumhuriyet. (1937 (i), Ekim 7). İş kanununa riayet etmeyenler. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-10-07/2>

Cumhuriyet. (1937 (j), Ekim 10). 48 saatlik iş haftası başlıyor. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-10-10/3>

Cumhuriyet. (1937 (k), Ekim 24). Yüz kadar müessese mahkemeye verildi. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-10-24/5>

Cumhuriyet. (1937 (l), Kasım 7). Kaçak iş yerleri meydana çıkıyor. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-11-07/7>

Cumhuriyet. (1937 (m), Kasım 13). İş yerlerine aid direktifler. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-11-13/7>

Cumhuriyet. (1937 (n), Aralık 2). İş beyannameleri tetkik ediliyor. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-12-02/3>

Cumhuriyet. (1938 (a), Ocak 6). Bursada iş hayatı tanzim ediliyor. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-01-06/8>

Cumhuriyet. (1938 (b), Ocak 9). Fırıncılarla ekmek yapımcıları arasında Yevmiye yüzünden çarpışık bir ihtilâf çıktı. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-01-09/2>

Cumhuriyet. (1938 (c), Ocak 16). İş bulma idarehaneleri. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-01-16/2>

Cumhuriyet. (1938 (ç), Şubat 10). İş teşkilatımız tam faaliyette. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-02-10/2#google_vignette

Cumhuriyet. (1938 (d), Mart 5). İş dairesinde Ekonomik işler şubesi kuruldu. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-03-05/3>

Cumhuriyet. (1938 (e), Nisan 5). Bütün yumurta işçileri dün işlerini bıraktılar. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-04-05/7>

Cumhuriyet. (1938 (f), Temmuz 14). İş dairelerinde teftişler. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-07-14/2>

Cumhuriyet. (1938 (g), 14 Temmuz). İktisad Vekili Zonguldakta. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1938-07-14/1>

Cumhuriyet. (1939 (a), Ocak 20). Devlet Şûrası için reis ve aza intihabı. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-01-20/7>

Cumhuriyet. (1939 (b), Mart 12). İşçi Sigortası. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-03-12/7>

- Cumhuriyet. (1939 (c), Nisan 13). Beklenen izahname dün Ankaradan geldi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-04-13/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-04-13/2)
- Cumhuriyet. (1939 (ç), Nisan 20). İş Dairesi Üçüncü Bölge Amirliğinden:. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-04-20/12](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-04-20/12)
- Cumhuriyet. (1939 (d), Mayıs 17). Kağıt fabrikasından çıkarılan işçiler. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-05-17/4](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1939-05-17/4)
- Haber. (1936 (a), Ağustos 4). İş Kanunu Tatbikatı için hazırlık tetkikleri ve faaliyet başladı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-08-04/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-08-04/2)
- Haber. (1936 (b), Ağustos 8). İş kanununun tatbikatı Dün Ticaret odasında fabrikatörler toplandı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-08-08/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-08-08/3)
- Haber. (1936 (c), Eylül 1). İş dairesi reisi Bugün şehrimize geliyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-01/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-01/2)
- Haber. (1936 (ç), Eylül 2). İş dairesi reisi Ticaret odasında. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-02/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-02/2)
- Haber. (1936 (d), Eylül 5). Yüze yakın işçi murahhası dün iş dairesi reisi başkanlığında bir toplantı yaptı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-06/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-06/3)
- Haber. (1936 (e), Eylül 8). [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-08/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-08/3)
- Haber. (1936 (f), Eylül 10). Şikayetçi işçiler Tahkikat ehemmiyetle devam ediyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-10/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-09-10/3)
- Haber. (1936 (g), Ekim 29). İş kanunu teşkilatının projesi hazırlandı Gelecek Cumhuriyet Bayramında çalışanlar iki yevmiye alacaklar. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-10-29/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-10-29/3)
- Haber. (1936 (ğ), Kasım 16). İstanbul İş Dairesi. [gastearsivi: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-11-16/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-11-16/1)
- Haber. (1936 (h), Kasım 20). İş dairesi teşkilatı Talimatname şehrimize teslim edildi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-11-20/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-11-20/3)
- Haber. (1936 (ı), Aralık 18). İstanbul İş dairesi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-12-18/6](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1936-12-18/6)
- Haber. (1937 (a), Ocak 21). Beyannamelere yanlış malûmat yazanlar olmuş. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-01-21/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-01-21/3)
- Haber. (1937 (b), Şubat 19). İktisat Vekilinin tetkikleri. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-02-19/6](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-02-19/6)
- Haber. (1937 (c), Mart 30). İş Kanununun Tatbikine Hazırlık. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-03-30/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-03-30/1)
- Haber. (1937 (ç), Nisan 2). Beyanname vermeyen iş sahipleri. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-04-02/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-04-02/3)
- Haber. (1937 (d), Nisan 7). Küçük Haberler. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-04-07/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-04-07/3)
- Haber. (1937 (e), Haziran 17). Küçük yaşta işçiler Süreyya Paşa fabrikasından çıkarıldı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-06-17/7](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-06-17/7)
- Haber. (1937 (f), Haziran 29). Tetkikler: İşçiler ve İş kanununun hükümleri. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-06-29/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-06-29/2)
- Haber. (1937 (g), Ağustos 4). Bu çocuklar nasıl çalıştırılıyorlardı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-08-04/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-08-04/2)
- Haber. (1937 (ğ), Eylül 7). Tramvay şirketine ihtar. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-09-07/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-09-07/3)

gastearsivi.com/gazete/haber/1937-09-07/1

Haber. (1937 (h), Eylül 12). İş bulma idarehaneleri. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-09-12/2>

Haber. (1937 (ı), Eylül 22). 1 numaralı İş Kanunun emri. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-09-22/2>

Haber. (1937 (i), Eylül 30). İş kanununun tatbikatı sūratle ilerliyor. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1937-09-30/11>

Haber. (1938 (a), Hazirana 15). Havlu fabrikası işçilerine neden yol verilmiş? gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-06-15/3>

Haber. (1938 (b), Haziran 17). İş mahkemeleri teşkil edilmeyecek. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-06-17/3>

Haber. (1938 (c), Haziran 24). gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-06-24/5>

Haber. (1938 (ç), Temmuz 20). Açık muhabere. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-07-20/3>

Haber. (1938 (d), Temmuz 25). Dükkanların öğle tatili. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-07-25/12>

Haber. (1938 (e), Eylül 14). Nişanlanma. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-09-14/7>

Haber. (1938 (f), Eylül 21). İşçi sigorta idaresi. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-09-21/4>

Haber. (1938 (g), Kasım 3). gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-11-03/2>

Haber. (1938 (ğ), Aralık 27). Küçük Haberler. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1938-12-27/3>

Haber. (1939 (a), Şubat 22). İş dairesinin bir tamimi iş yerlerini müşküle soktu. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1939-02-22/3>

Haber. (1939 (b), Şubat 28). Resmî Tebliğ işinden çıkan işçilere şahadetname vermek mecburidir. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1939-02-28/3>

Haber. (1939 (c), Nisan 1). İş yerlerinde işçi mümessilleri seçim iki aya kadar bitirilecek. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1939-04-01/2>

Haber. (1939 (ç), Nisan 26). İşçilerden kesilecek para cezaları nasıl muhafaza edilecek? gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1939-04-26/4>

Haber. (1939 (d), Mayıs 23). İstanbul Ticaret Odası 4 mümessil seçti. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1939-05-23/2>

Haber. (1939 (e), Haziran 4). İstanbul mıntakası İktisad müdürlüğü. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1939-06-04/2>

Haber. (1939 (f), Haziran 21). İşçilerden kesilen cezalar Yeni usulden sonra çok azalır. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/haber/1939-06-21/3>

Halkın Sesi. (1936, Aralık 3). İş kanunu 15 Haziranda tatbik ediliyor İzmir mıntkasına Balıkesir, Manisa, Aydın ve Denizli vilâyetleri dahildir. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1936-12-03/2

Halkın Sesi. (1939 (a), Ocak 4). Milletler Cemiyetinde Çalışanların Maaşları. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/halkin_sesi/1939-01-04/2

Kurun. (1936 (a), Eylül 1936). İş İdaresi Reisi B. Enis Behiç dün işçilerin dertlerini dinledi. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1936-09-06/3>

- Kurun. (1936 (b), Aralık 1). Kısa Ankara Haberler. [gastearsivi.com/](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1936-12-01/4): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1936-12-01/4>
- Kurun. (1937 (a), Ocak 8). İş kanunu tatbika başlandı. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-01-08/4): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-01-08/4>
- Kurun. (1937 (b), Temmuz 19). İş kanunu Halk tarafından tamamen anlaşılmış bulunuyor. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-07-19/3): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-07-19/3>
- Kurun. (1937 (c), Eylül 7). Haftada 48 saat iş. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-09-07/5): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-09-07/5>
- Kurun. (1937 (ç), Eylül 15). İş kanunun hakkında mühim bir tebliğ. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-09-15/4): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-09-15/4>
- Kurun. (1937 (d), Ekim 14). 48 saatlik iş haftasından hangi müesseseler istisna edildi. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-10-14/3): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-10-14/3>
- Kurun. (1937 (e), Kasım 2). Sanayi müesseselerinin dahili talimatnamesi. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-11-02/2): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1937-11-02/2>
- Kurun. (1937 (f), Aralık 12). İş dairesi amiri döndü. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-12-02/3): <https://www.gastearsivi.com/gazete/cumhuriyet/1937-12-02/3>
- Kurun. (1938 (a), Nisan 6). Yumurta işçilerinin grevi doğru değil. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1938-04-06/10): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1938-04-06/10>
- Kurun. (1938 (b), Temmuz 13). İş Dairesi Umum Müdürü Gazetemize Beyanat Verdi. <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1938-07-13/5>
- Kurun. (1938 (b), Mayıs 15). İş kanunu Bir senelik tatbikattan alınan netice gözden geçirilecek. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1938-05-15/3): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1938-05-15/3>
- Kurun. (1938 (c), Temmuz 14). İş dairesi bölge adedi 20ye çıkarıldı. . [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1938-07-14/4): <https://www.gastearsivi.com/gazete/kurun/1938-07-14/4>
- Son Posta (1939 (b), Şubat 10). İş ihtilâflarının halline dair yeni nizamname. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-02-10/1): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-02-10/1
- Son Posta. (1936 (a), Ocak 27). İş Kanunuu Muhtelit Encümen Bazı Değişiklikler Yaptı. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1936-01-27/3): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1936-01-27/3
- Son Posta. (1936 (b), Eylül 19). İş büroları Şimdilik 6 vilayette iş büroları teşkilatı yapılacak. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1936-09-19/4): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1936-09-19/4
- Son Posta. (1936 (c), Eylül 27). İş kanununu beynelmilel iş federasyonuna tescil ettiriyoruz. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1936-09-27/6): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1936-09-27/6
- Son Posta. (1937 (a), Haziran 10). Belediye Kadıköy Su Şirketinde Tetkikat Yaptırıyor. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1937-06-10/4): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1937-06-10/4
- Son Posta. (1937 (b), Haziran 15). İş kanunu tatbik sahasında. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1937-06-15/4): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1937-06-15/4
- Son Posta. (1937 (c), Temmuz 22). İş kanununa aykırı hareket edenler görüldü. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1937-07-22/4): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1937-07-22/4
- Son Posta. (1938 (a), Nisan 19). Fırıncılar cemiyeti idare hey'eti istifa etti. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-04-19/4): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-04-19/4
- Son Posta. (1938 (b), Mayıs 8). İş ve işçi bulmak teşkilâtı. [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-05-08/3): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-05-08/3
- Son Posta. (1938 (c), Temmuz 17). [gastearsivi.com](https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-07-17/4#google_vignette): https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-07-17/4#google_vignette

- Son Posta. (1938 (ç), Temmuz 19). İzmit iş dairesi başmemurluğu. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-07-19/4
- Son Posta. (1938 (d), Ağustos 4). İş Dairesi XVI Amirliğinden:. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-08-04/10
- Son Posta. (1938 (e), Ekim 31). İş dairesi reisi bugün geliyor. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1938-10-31/4
- Son Posta. (1939 (a), Ocak 24). Taahhüd işlerinde çalışan işçileri koruyacak yeni tedbirler alındı. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-01-24/4
- Son Posta. (1939 (c), Nisan 6). Yeni Vekâletlerde faaliyet başladı. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-04-06/3
- Son Posta. (1939 (ç), Nisan 26). İstanbul bölgesinde 80.000 işçi, işçi mümessili seçecek. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-04-26/4
- Son Posta. (1939 (d), Mayıs 14). Adanada bir "işçi borsası" kuruluyor. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-05-14/5
- Son Posta. (1939 (e), Haziran 6). Ticaret ve İktisad Vekâletlerinin yeni mıntaka teşkilâtları kuruluyor. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-06-06/4
- Son Posta. (1939 (f), Haziran 6). İstanbul, Adana, Bursa ve İzmirde iş borsaları açılacak. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-06-06/4
- Son Posta. (1939 (g), Haziran 15). İş ihtilaflarını uzlaştırma nizamnamesi meriyet mevkiine girdi. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_posta/1939-06-15/4
- Son Telgraf. (1937 (a), Ağustos 26). İş Dairesi. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1937-08-26/2
- Son Telgraf. (1937 (b), Eylül 18). Müstahdem idarehaneleri. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1937-09-18/3
- Son Telgraf. (1937 (c), Ekim 23). 29 Teşrinde Bütün işçilere muhakkak çift yevmiye verilecek. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1937-10-23/3
- Son Telgraf. (1937 (ç), Ekim 26). İktisad Vekâleti İş Dairesi Üçüncü İstanbul Bölgesi Amirliğinden:. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1937-10-26/8
- Son Telgraf. (1937 (e), Kasım 2). Bina yaptıracak olanlar iş dairesile de temas edecek. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1937-11-02/3
- Son Telgraf. (1938 (a), Şubat 19). İşçiler için... İşçi emniyet ve sağlığını koruyacak nizamnamelerle ağır, tehlikeli işler için yeni hükümler hazırlandı! gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1938-02-19/3
- Son Telgraf. (1938 (b), Nisan 3). Şehrimizde İş Aramağa Gelenler. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1938-04-03/3
- Son Telgraf. (1938 (c), Eylül 25). Günde 14 saat Çalıştırılan İşçiler mi var? gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1938-09-25/3
- Son Telgraf. (1939 (a), Haziran 14). İş Arayanla Veren. gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/son_telgraf/1939-06-14/3
- Tan. (1935, Mayıs 17). Celal Bayarın İzahatı. gastearsivi.com: <https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1935-05-17/7>

- Tan. (1937 (a), Şubat 6). İzmit ve Bursada İş Kanunu Hazırlıkları. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-02-06/9](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-02-06/9)
- Tan. (1937 (b), Nisan 9). İş Dairesine Başvuran Ameleler. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-04-09/10](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-04-09/10)
- Tan. (1937 (c), Mayıs 14). İş Dairesi Çalışmasını Genişletiyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-05-14/9](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-05-14/9)
- Tan. (1937 (ç), Haziran 13). İş Yerleri Nasıl Teftiş Edilecek. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-13/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-13/2)
- Tan. (1937 (d), Haziran 16). İş Kanununun İlk Gününde. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-16/10](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-16/10)
- Tan. (1937 (e), Haziran 17). İş Yerlerinde Öğle Tatili Bir Saat. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-17/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-17/2)
- Tan. (1937 (f), Haziran 23). Gece Çalışan Kadın ve Çocuk İşçiler. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-17/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1937-06-17/2)
- Tan. (1938 (a), Ocak 21). Şoförlerin Müracaatı Reddedildi. <https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-01-21/2>
- Tan. (1938 (b), Şubat 7). İş Dairesi Kadro Genişliyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-02-07/2#google_vignette](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-02-07/2#google_vignette)
- Tan. (1938 (c), Mart 2). İşçilere Tazminat Verildi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-03-02/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-03-02/2)
- Tan. (1938 (ç), Temmuz 11). İlk kimya fabrikamızın temeli dün izmitte merasimle atıldı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-07-11/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-07-11/1)
- Tan. (1938 (d), Temmuz 21). İş Sigortaları Kanunu Meclisin Önümüzdeki İçtima Devresinde Müzakere Olunacak. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-07-21/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1938-07-21/1)
- Tan. (1939 (a), Haziran 11). Havzai Fahmiye Müdürlüğü Lâğvedildi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1939-06-11/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/tan/1939-06-11/3)
- Türk Dili. (1937 (a), Ekim 2). İşçi kullanana müesseseler işçilerin sıhhati ile alâkadar olacaklar. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/turk_dili/1937-10-02/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/turk_dili/1937-10-02/2)
- Ulus. (1936 (a), Mayıs 30). Amerika 46.000 işçi grev yaptı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1936-05-30/4](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1936-05-30/4)
- Ulus. (1936 (b), Ekim 29). İktisat İşlerimizin son yılı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1936-10-29/20](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1936-10-29/20)
- Ulus. (1937 (a), Ocak 7). İş dairesi I. ve II. Bölge Amirliğinden. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-01-07/8](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-01-07/8)
- Ulus. (1937 (b), Ocak 12). İş dairesinin çalışmaları. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-01-12/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-01-12/2)
- Ulus. (1937 (c), Mart 7). İktisat Vekâleti İş Dairesi Birinci ve İkinci Bölge Amirliğinden; (1). [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-03-07/8](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-03-07/8)
- Ulus. (1937 (ç), Nisan 21). İş kanunu hakkında asılsız haberler. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-04-21/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-04-21/2)
- Ulus. (1937 (d), Mayıs 22). İş kanunu Tatbik Hazırlıkları. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-05-22/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-05-22/2)
- Ulus. (1937 (e), Haziran 17). Gece İşleri. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-06-17/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-06-17/5)
- Ulus. (1937 (f), Temmuz 22). İktisad Vekâleti İş Dairesi Ankara Bölgesi Amirliğinden. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-07-22/8](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-07-22/8)

- Ulus. (1937 (g), Ekim 4). İş dairesi reisinin teftiş seyahati. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-04/5](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-04/5)
- Ulus. (1937 (ğ), Ekim 11). Trabzonda iş dairesi teşkilâtı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-11/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-11/2)
- Ulus. (1937 (h), Ekim 19). İktisat vekâletinden:. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-19/6](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-19/6)
- Ulus. (1937 (ı), Ekim 23). İktisad Vekaletinden. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-23/7](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1937-10-23/7)
- Ulus. (1938 (a), Mayıs 13). İş dairesi bölge amirleri toplantısı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-05-13/4](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-05-13/4)
- Ulus. (1938 (b), Mayıs 17). İş dairesi bölge amirleri toplantısı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-05-17/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-05-17/2)
- Ulus. (1938 (c), Haziran 24). İş dairesi birinci bölge âmirliğinden. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-06-24/12](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-06-24/12)
- Ulus. (1938 (ç), Eylül 21). İş sigorta kanunu hazırlıkları bitiyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-09-21/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1938-09-21/2)
- Ulus. (1939 (a), Ocak 1). İş ihtilaflarının halli için bir nizamname yapıldı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1939-01-01/9](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1939-01-01/9)
- Ulus. (1939 (b), Ocak 2). İş dairesi kadrosunda değişiklik. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1939-01-04/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1939-01-04/2)
- Ulus. (1939 (c), Şubat 10). Zonguldak kömür havzasında çalışan 17 bin amele tam kalorili ve sıcak yemeğe kavuştu. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1939-02-10/6](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulus/1939-02-10/6)
- Ulusal Birlik. (1936 (a), Aralık 3). İş kanunu tatbikatı hazırlıkları devam ediyor. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1936-12-03/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1936-12-03/2)
- Ulusal Birlik. (1937 (a), Ocak 1). İktisad vekâleti iş dairesi dördüncü bölge âmirliğinden. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1937-01-01/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1937-01-01/2)
- Ulusal Birlik. (1937 (b), Ocak 8). İktisat Vekâleti iş dairesi dördüncü bölge âmirliği. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1937-01-08/4](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1937-01-08/4)
- Ulusal Birlik. (1937 (c), Haziran 12). İş kanununun tatbiki hasebile Pazartesi günü Cumhuriyet meydanında miting yapılacak. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1937-06-12/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/ulusal_birlik_izmir/1937-06-12/1)
- Vakit. (1939 (a), Mart 21). İş Dairesi Reisinin Ziyafeti. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-03-21/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-03-21/3)
- Vakit. (1939 (b), Haziran 2). Yeni bir iktisat müdürlüğü kuruldu. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-06-02/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-06-02/2)
- Vakit. (1939 (c), Haziran 4). 500 mümessil seçildi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-06-04/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-06-04/2)
- Vakit. (1939 (ç), Haziran 6). İş dairesi İstanbul âmirliği. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-06-06/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/vakit/1939-06-06/2)
- wikipedia. (2024, Haziran 4). Oscar Weigert. [tr.wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/Oscar_Weigert](https://tr.wikipedia.org/wiki/Oscar_Weigert)
- Yeni Asır. (1936 (a), Mayıs 31). 100,000 Amelenin grevi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-05-31/3](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-05-31/3)
- Yeni Asır. (1936 (b), Eylül 22). Odada bir toplantı oldu iş bürosu şefi dün iş kanunu tatbikatı üzerinde tedkiklerine başladı. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-09-22/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-09-22/2)

- Yeni Asır. (1936 (c), Eylül 26). Enis Behiç şehrimizde. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-09-26/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-09-26/2)
- Yeni Asır. (1936 (ç), Aralık 27). İş dairesi reisi Ankarada. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-12-27/1](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1936-12-27/1)
- Yeni Asır. (1937 (a), Ocak 1). İktisat vekâleti iş dairesi 4 üncü bölge amirliğinden İşverenlerin dikkat nazarına.. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1937-01-01/10](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1937-01-01/10)
- Yeni Asır. (1937 (b), Ocak 3). İzmir vilâyeti Satın Alma komisyonundan: . [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1937-01-03/10#google_vignette](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1937-01-03/10#google_vignette)
- Yeni Asır. (1937 (c), Ekim 24). İş dairese dördüncü bölge amirliğinden: İş verenlerin nazarı dikkatine. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1937-10-24/19](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1937-10-24/19)
- Yeni Asır. (1938 (a), Şubat 2). İşçiler Devletin geniş himayesi altındadırlar. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1938-02-02/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1938-02-02/2)
- Yeni Asır. (1938 (b), Ekim 14). [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1938-10-14/2](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1938-10-14/2)
- Yeni Asır. (1939 (a), Ocak 10). Revlet şûrası Reis ve azalıkları için hükümetin namzetleri listesi. [gastearsivi.com: https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1939-01-10/6](https://www.gastearsivi.com/gazete/yeni_asir/1939-01-10/6)

Extended Abstract

The Labour Department was established in accordance with Articles 141, 142, and 143 of the Ninth Organizational Chapter of Labour Law No. 3008. A budget allocation of 100,000 Turkish Lira was provided by the Decree signed by President Mustafa Kemal ATATÜRK on 29 September 1936. Efforts regarding nationwide organization and personnel allocation commenced immediately. The first “Chief of the Labour Department” (the contemporary equivalent being the General Director) was Enis Behiç KORYÜREK.

In 1936, a preparatory decision was taken to establish the Labour Department in order to pave the way for the formation of the Labour Placement Organization. The same year, activities began, and the years 1936–1937 marked the organizational phase. However, the institutional structuring process was never fully completed and was continuously modified in response to emerging needs. In particular, the provincial organization was expanded, reaching up to 20 Regional Directorates.

The Department dealt with numerous areas such as labour placement services, state insurance, workers’ complaints, workplace inspections, occupational accidents, and occupational diseases. Furthermore, all preliminary efforts related to the implementation of Labour Law No. 3008, which was to come into force on 15 June 1937, were carried out by the Labour Department.

The Department also engaged in the struggle against child labour, prohibiting the employment of children under the age of 16. It gathered information on children over 16 regarding their gender, the nature of their work, the distance between their residence and the workplace, and the means of transportation used. It collected a significant amount of statistical data on working children, such as their age groups, night working hours (separately for boys and girls), and requested the technical, economic, and social justifications for their employment during night shifts.

The Labour Department served as a guarantor for workers. It listened to each problem submitted by both workers and employers and pursued the resolution process until a definitive outcome was reached. It even filed criminal complaints with the public prosecutor against those deemed culpable.

In order to prevent misinterpretation of Labour Law No. 3008 and eliminate possible abuses, informative meetings were held in various parts of the country. Additionally, news articles were published in newspapers and informational brochures were printed to minimize the likelihood of errors. Examples of such initiatives include the distribution of official explanatory letters to workplaces, organizing briefing sessions for employers, and conducting field investigations by the Labour Department authorities.

Except for the Head of the Department and the Deputy Head, all positions were grouped into two main categories. Those earning between 175 and 400 TL were referred to as “Professional Officers,” while those receiving salaries between 70 and 150 TL were classified as “Clerical Officers.” The central organization consisted of seven branches: the Labour Policy Branch, the Labour Contracts Branch, the Labour Regulation Branch, the Technical Affairs Branch, the Health Affairs Branch, the Social Assistance and Statistics Branch, and the Branch for International Agreements and Foreign Laws.

The Labour Department was also active on the international stage and held meetings with officials from the International Labour Office of the League of Nations. It collaborated with foreign experts on essential topics such as labour laws and social insurance, closely following international laws and agreements.

The Department continued its activities during the premiership of Celal BAYAR.

Following İsmet İNÖNÜ's assumption of the Presidency, changes occurred within the cabinet, and new ministries were established. The Ministry of Economy and the Labour Department were also affected by this restructuring and were dissolved on 1 June 1939.

The Labour Department also addressed the issues of agricultural workers and responded to complaints concerning individuals known as *baladur*. It identified abuses by Private Employment Agencies and provided free-of-charge, publicly guaranteed intermediation in employment services.

During its short lifespan, the Labour Department did not merely function as an intermediary agency in employment. It also operated as a de facto "Ministry of Labour." Today, the duties currently undertaken by various general directorates (such as İŞKUR, SGK, ÇASGEM, İSGÜM, Ereğli Coal Basin, and the Workers' Union) were entirely carried out by the Labour Department.

Since a Ministry of Labour had not yet been established, the Department operated with the consciousness of a ministry and conducted many pioneering initiatives in various fields. Numerous legislative regulations were also first implemented by the experts of this Department.